

Bobby Fischer (1943–2008)

Bobby Fischer

Janez Stupica

BOBBY FISCHER

ŠAHOVSKI GENIJ

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

794.1(73):929Fischer R.
794.1(091)

STUPICA, Janez
Bobby Fischer : šahovski genij / Janez Stupica. -
Ljubljana : Jutro, 2008

ISBN 978-961-6746-00-7
239512064

Kazalo

	PREDGOVOR	11
I	KDO JE BIL FISCHER.	13
II	OTROŠKA LETA	21
III	PRVI ŠAHOVSKI KORAKI.	27
	1. Grossguth — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Mladinski šampionat ZDA, Philadelphia 1956	29
	2. Root — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Oklahoma City 1956.	30
	3. D. Byrne — Fischer	
	Grünfeldova indijska obramba, Šampionat ZDA, New York 1957	32
	4. Fischer — Sherwin	
	Kraljevoindijski napad, New Jersey 1957	33
IV	MOJSTER IN PRVAK ZDA	35
	5. Fischer — Addison	
	Obramba Caro-Kann, Odprti šampionat ZDA, Cleveland 1957	36
	6. Fischer — Cardoso	
	Sicilijanska obramba, 2. partija dvoboja, New York 1957	36
	7. Kramer — Fischer	
	Kraljevoindijski napad, Šampionat ZDA, New York 1958	39
	8. Fischer — Bisguier	
	Francoska obramba, Šampionat ZDA, New York 1958	40
V.	PORTOROŠKI SKOK OD MOJSTRA DO VELEMOJSTRA	41
	9. Fischer — Larsen	
	Sicilijanska obramba, Medconski turnir, Portorož 1958	44
	10. Sanguinetti — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Medconski turnir, Portorož 1958	46
VI.	NOVOPEČENI ŠAHOVSKI PROFESIONALEC	49
	11. Fischer — Reshevsky	
	Sicilijanska obramba, Šampionat ZDA, New York 1959.	51
	12. Fischer — Shocron	
	Španska otvoritev, Mar del Plata 1959.	53
	13. Fischer — Pilnik	
	Sicilijanska obramba, Santiago de Chile 1959	55

	14. Fischer — Unzicker	
	Španska otvoritev, Zürich 1959.	57
	15. Olafsson — Fischer	
	Kraljeva indijska obramba, Zürich 1959	59
VII.	KANDIDATSKI TURNIR V JUGOSLAVIJI.	62
	16. Keres — Fischer,	
	Sicilijanska obramba, Turnir kandidatov, Bled 1959.	65
	17. Fischer — Gligorić	
	Sicilijanska obramba, Turnir kandidatov, Bled 1959.	67
	18. Fischer — Benkö	
	Sicilijanska obramba, Turnir kandidatov, Bled 1959.	70
	19. Smislov — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Turnir kandidatov, Beograd 1959	72
VIII.	OBLEKA NAREDI ČLOVEKA.	75
	20. Denker — Fischer	
	Ragozinova obramba, Šampionat ZDA, New York 1960	76
	21. Wexler — Fischer	
	Kraljeva indijska obramba, Mar del Plata 1960	77
	22. Fischer — Eliskases	
	Španska otvoritev, Mar del Plata 1960.	78
	23. Gudmundsson — Fischer	
	Grünfeldova indijska obramba, Reykjavik 1960	80
IX.	ŠAHOVSKA OLIMPIADA V LEIPZIGU.	81
	24. Letelier — Fischer	
	Kraljeva indijska obramba, Olimpiada, Leipzig 1960	82
	25. Uhlmann — Fischer	
	Kraljeva indijska obramba, Olimpiada, Leipzig 1960	84
	26. Szabó — Fischer	
	Kraljeva indijska obramba, Olimpiada, Leipzig 1960,	86
	27. Fischer — Euwe	
	Obramba Caro-Kann, Olimpiada, Leipzig 1960	88
X.	JEZNI MLADENIČ IZ BROOKLYNA	90
	28. Lombardy — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Šampionat ZDA, New York 1961.	92
XI.	BOLJE DRUGI NA BLEDU KOT PRVI V NEW YORKU	94
	29. Fischer — Talj	
	Sicilijanska obramba, Bled 1961	96
	30. Fischer — Geller,	
	Španska otvoritev, Bled 1961	99
	31. Fischer — Petrosjan,	
	Obramba Caro-Kann, Bled 1961	101

	32. Fischer — Trifunović	
	Španska otvoritev, Bled 1961	103
XII.	MEDCONSKI TURNIR V STOCKHOLMU	105
	33. Fischer — Bolbočan	
	Sicilijanska obramba, Medconski turnir, Stockholm 1962	107
	34. Bilek — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Medconski turnir, Stockholm 1962	109
	35. Fischer — Korčnoj	
	Španska otvoritev, Medconski turnir, Stockholm 1962	111
	36. Fischer — German	
	Ruska obramba, Medconski turnir, Stockholm 1962	112
XII.	BRODOLOM NA ANTILIH	114
	37. Fischer — Keres	
	Španska otvoritev, Turnir kandidatov, Willemstad 1962	115
	38. Fischer — Talj	
	Sicilijanska obramba, Turnir kandidatov, Willemstad 1962	117
XIV.	V VARNI PRED NJIM NISO BILI VARNI	120
	39. Fischer — Najdorf	
	Sicilijanska obramba, Olimpiada, Varna 1962	122
	40. Fischer — Robatsch	
	Skandinavski obramba, Olimpiada, Varna 1962	124
	41. Unzicker — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Olimpiada, Varna 1962	125
XV.	STOODSTOTNI IZKUPIČEK NA ŠAMPIONATU ZDA	126
	42. Fischer — Reshevsky	
	Sicilijanska obramba, Šampionat ZDA, New York 1963.	127
	43. R. Byrne — Fischer	
	Grünfeldova indijska obramba, Šampionat ZDA, New York 1964	130
	44. Fischer — Benkö	
	Pirčeva obramba, Šampionat ZDA, New York 1964	131
	45. Fischer — Weinstein	
	Španska otvoritev, Šampionat ZDA, New York 1964	133
	46. Addison — Fischer	
	Španska otvoritev, Šampionat ZDA, New York 1963	134
XVI.	NEVIDNI ČLOVEK V HAVANI	135
	47. Fischer — Smislov	
	Španska otvoritev, Capablancov memorial, Havana 1965	138
	48. Tringov — Fischer	
	Sicilijanska obramba, Capablancov memorial, Havana 1965	139
	49. Fischer — Donner	
	Španska otvoritev, Capablancov memorial, Havana 1965	141

XVII. SEDEM SUHIH IN SEDEM DEBELIH KRAV	143
50. Fischer — Rossolimo	
Francoska obramba, Šampionat ZDA, New York 1966	144
51. Bisguier — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, Šampionat ZDA, New York 1966	145
52. Portisch — Fischer	
Nimcovičeva indijska obramba. Santa Monica 1966	147
53. Fischer — Najdorf	
Sicilijanska obramba, Santa Monica 1966.	149
54. Larsen — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, Santa Monica 1966	150
55. Fischer — Reshevsky	
Španska otvoritev, Santa Monica 1966	152
56. Donner — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, Santa Monica 1966	153
XVIII. BLOKADA KUBE IN HAVANSKA OLIMPIADA	154
57. Fischer — Bednarski	
Sicilijanska obramba, Olimpiada, Havana 1966	157
58. Fischer — Gligorić	
Španska otvoritev, Olimpiada, Havana 1966	157
59. Pomar — Fischer	
Benoni, Olimpiada, Havana 1966	159
XIX. V MONACU SLABA OCENA IZ VEDENJA	161
60. Larsen — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, Monaco 1967	163
XX. STRESNO NA POTRESNEM OBMOČJU	165
61. Fischer — Dely	
Sicilijanska obramba, Turnir solidarnosti, Skopje/Ohrid 1967	167
62. Fischer — Sofrevski	
Sicilijanska obramba, Turnir solidarnosti, Skopje/Ohrid 1967	168
XXI. NEDOKONČANA TUNIZIJSKA SIMFONIJA	169
63. Fischer — Mjagmasuren	
Francoska obramba, Medconski turnir, Sousse 1967	171
64. Fischer — Bárczay	
Španska otvoritev, Medconski turnir, Sousse 1967	173
65. Fischer — Stein	
Španska otvoritev, Medconski turnir, Sousse 1967	175
XXII. OBISK IZRAELA, GRČIJE IN JUGOSLAVIJE	179
66. Fischer — Ree	
Španska otvoritev, Netanya 1968	180
67. Fischer — Minić	
Kraljev gambit, Vinkovci 1968	182

68. Fischer — Matanović	
Španska otvoritev, Vinkovci 1968	184
69. Matulović — Fischer	
Sicilijanska obramba, Vinkovci 1968	186
XXIII. VRNITEV K ŠAHU PO DVEH LETIH PREMORA	187
70. Fischer — Petrosjan	
Obramba Caro-Kann, Dvboj Svet : ZSSR, 1. krog, Beograd 1970.	189
71. Petrosjan — Fischer	
Angleška otvoritev, Dvboj ZSSR : Svet, 2. krog, Beograd 1970	191
72. Parma — Fischer	
Sicilijanska obramba, Turnir miru, Zagreb/Rovinj 1970	193
73. Minić — Fischer	
Sicilijanska obramba, Turnir miru, Zagreb/Rovinj 1970	194
74. Fischer — Gligorić	
Španska otvoritev, Turnir miru, Zagreb/Rovinj 1970	196
75. Fischer — Uhlmann	
Francoska obramba, Turnir miru, Zagreb/Rovinj 1970	196
XXIV TRIUMF V BUENOS AIRESU	198
76. Fischer — Gheorghiu	
Ruska obramba, Buenos Aires, 1970	199
77. Fischer — Panno	
Kraljevoindijski napad, Buenos Aires 1970	200
78. Szabó — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, Buenos Aires 1970	201
79. Fischer — Schweber	
Francoska obramba, Buenos Aires 1970	202
80. Fischer — Bisguier	
Španska otvoritev, Buenos Aires 1970	204
XXV. ZMAGOSLAVJE NA SIEGENSKI OLIMPIADI.	205
81. Fischer — Unzicker	
Španska otvoritev, Olimpiada, Siegen 1970.	207
82. Gligorić — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, Olimpiada, Siegen 1970	209
83. Fischer — Camara	
Sicilijanska obramba, Olimpiada, Siegen 1970	210
XXVI. NA PALMI ZLAHKA DOBIL PALMO	211
84. Fischer — Rubinetti	
Sicilijanska obramba, Medconski turnir, Palma de Mallorca 1970	213
85. Fischer — Addison	
Skandinavska obramba, Medconski turnir, Palma de Mallorca 1970	214
86. Fischer — Ivkov	
Španska otvoritev, Medconski turnir, Palma de Mallorca 1970	216

87. Smislov — Fischer	
Angleška otvoritev, Medconski turnir, Palma de Mallorca 1970	216
88. Fischer — Mecking	
Nimcovičeva otvoritev, Medconski turnir, Palma de Mallorca 1970	219
89. Uhlmann — Fischer	
Benoni, Medconski turnir, Palma de Mallorca 1970	220
90. Hort — Fischer	
Sicilijanska obramba, Medconski turnir, Palma de Mallorca 1970	221
XXVII. ZLAHKA SKOZI KANDIDATSKE DVOBOJE	223
91. Tajmanov — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, 3. partija dvoboja, Vancouver 1971	225
92. Fischer — Tajmanov	
Sicilijanska obramba, 4. partija dvoboja, Vancouver 1971	227
93. Fischer — Larsen	
Francoska obramba, 1. partija dvoboja, Denver 1971	229
94. Larsen — Fischer	
Kraljeva indijska obramba, 4. partija dvoboja, Denver 1971	231
95. Fischer — Petrosjan	
Sicilijanska obramba, 7. partija dvoboja, Buenos Aires 1971	236
96. Petrosjan — Fischer	
Damin gambit, 8. partija dvoboja, Buenos Aires 1971	237
XXVIII. DVOBOJ S SVETOVNIM PRVAKOM SPASKIM	241
97. Spaski — Fischer	
Benoni, 3. partija dvoboja, Reykjavik 1972	248
98. Fischer — Spaski	
Ortodoksni damin gambit, 6. partija dvoboja, Reykjavik 1972	249
99. Spaski — Fischer	
Sicilijanska obramba, 21. partija dvoboja, Reykjavik 1972	252
XXIX. DVAJSET LET KASNEJE	254
100. Spaski — Fischer	
Benoni, Prijateljski dvoboj, Sv. Stefan/Beograd 1992	255
XXX. EPILOG	256
Pregled Fischerjevi tekmovanj	258
Seznam igralcev	260
Seznam otvoritev	261
Viri	262

Predgovor

Robert Fischer! Človek, ki so ga некоč slavili milijoni in se veselili njegove velike zmage, ki mu je prinesla naslov svetovnega šahovskega prvaka, – je pred kratkim, – izgnan iz svoje domovine, težko bolan, osamljen in od mnogih pozabljen, umrl v svojem 65. letu. Ko nas je pretresla ta novica, je v naših predstavah v hipu spet vstala podoba nemirnega, pa tudi čudaškega mladeniča iz Brooklyna, ki je že po nekaj letih nenavadno hitrega šahovskega vzpenjanja in odmevnih rezultatov turnirskih bojev napovedal svoj zmagoviti pohod na šahovski Olimp. Še naprej je napredoval z neverjetno naglico in se ob koncu teh neizprosnihih bojev znašel pred zadnjimi težkimi ovirami. To pa so bili vrhunski velemojstri Tajmanov, Larsen, Petrosjan in takratni svetovni prvak Spaski! Ko pa je Fischer v prvih dveh dvobojih dobesedno zmllel Tajmanova in Larsena – rezultat je bil kar 12 : 0, – so šahisti po vsem svetu skočili na noge; takega rezultata pač še ni videla šahovska zgodovina. In tako se je začelo zdeti, da se »čudež« lahko zgodi. In res se je zgodil. Zlomil se je Petrosjan, potem pa še zadnji, najtežji nasprotnik Spaski, čeprav je treba resnici na ljubo povedati, da je ta dvoboj po presenetljivem začetku, po vodstvu Spaskega z 2 : 0, že visel na zelo tanki nitki; predvsem zaradi Fischerjevih zahtev ter njegove muhavosti in trmoglavosti. Na srečo pa je na koncu le zmagal šah; Fischer je slavil v tej svoji največji življenjski bitki. Žal pa šah ni slavil nekaj let pozneje, ko je bilo treba spet odigrati dvoboj za naslov svetovnega šahovskega prvaka; Fischer od svojih predlaganihih zahtev ni odstopil in izzivalec Karpov je brez boja postal novi svetovni prvak.

Po tem pa je Bobby obrnil šahu hrbet. Če izvzamemo še en dvoboj s Spaskim, igran v takratni Jugoslaviji, ki ga je Fischer sicer dobil – svoje igranje, ki mu je bilo z ameriške strani strogo prepovedano, je drago plačal – se na področju šaha s Fischerjem ni zgodilo nič omembe vrednega. Do svojega žalostnega konca je ostal zvest svojim načelom, katerih žrtev pa je v končni fazi postal tudi sam. Za šah pa je za vedno ostal eden največjih – po mnenju nekaterih – celo največji.

Knjiga o Robertu Fischerju je delo našega priznanega šahovskega mojstra in nekdanji tudi državnega (takrat jugoslovanskega) prvaka Janeza Stupice. Gotovo prihaja knjiga

na knjižne police v pravem trenutku. Trdno sem prepričan, da je bil za to delo Stupica gotovo prava izbira, saj je svoje nesporne kvalitete na tem področju že večkrat dokazal. S svojim velikim šahovskim in tudi splošnim širokim obzorjem na prijeten ter duhovit način, v katerega vnaša kot posebnost pregovore in reke, posreduje bralcu po eni strani vso življenjsko pot ameriškega vele mojstra, po drugi pa na poučen način analizira skrbno izbrane partije. Pri tem nikoli ne postane dolgočasen in znanstveno suhoparen, ampak vedno življenjski, zanimiv in pristopen za vsakogar. Tako dobivamo šahisti v roke bogat opis in ustvarjalnost enega največjih genijev te zagonetno lepe kraljevske igre, ki kljub čedalje močnejšemu vdoru računalnikov, ki se zde kot naglo približajoči se temni oblaki, še vedno osvaja glave in srca njenih številnih zvestih oboževalcev.

Ljubljana, 23. 4. 2008

Matija Lorenz

I.

Kdo je bil Fischer

Vsem ljudem je življenje cvet, v katerem je ljubezen med. Ljubezen do česarkoli, tudi **ljubezen do šaha**. Mnogim ljudem je ta ljubezen sladila življenje, nekatere je vodila do velikih šahovskih uspehov, samo redke je pripeljala na vrh šahovskega Olimpa. Med slednjimi je bil tudi legendarni ameriški vele mojster **Robert Fischer** (1943-2008). Bil je tisti, ki je leta 1972 vzel Sovjetom šahovsko krono, ki je bila shranjena v Moskvi že od leta 1948. Po velikih zmagah na medconskem turnirju in na kandidatskih dvobojih je leta 1972 v dvoboju premagal še svetovnega šahovskega prvaka Borisa Spaskega in tako postal **enajsti svetovni šahovski prvak**. Pred njim so na šahovskem prestolu sedeli Wilhelm Steinitz, Emanuel Lasker, José Capablanca, Aleksander Aljehin, Max Euwe, Mihail Botvinnik, Vasilij Smislov, Mihail Talj, Tigran Petrosjan in Boris Spaski. Zanimivo je, da je bila med navedeno deseterico kar četverica judovskega rodu: Steinitz, Lasker, Botvinnik in Talj. Tudi po Fischerjevih žilah je tekla **judovska kri**.

Leta 1975 bi moral Fischer braniti naslov svetovnega šahovskega prvaka v dvoboju z novim izzivalcem, sovjetskim vele mojstrom Anatolijem Karpovom. Naslova pa v dvoboju ni branil, ker Mednarodna šahovska zveza ni sprejela njegovih zahtev po spremembi pravilnika za dvoboj na najvišji šahovski ravni. Zato se je naslovu svetovnega prvaka odpovedal in se odrekel šahovskim tekmovanjem. Čeprav je stal na vrhu šahovskega Olimpa samo tri leta, je za mnoge največji šahovski genij vseh časov. Na časnikarsko vprašanje, če se ima za genija, je dal Fischer odgovor, ki pojem genija relativizira: »Genij je le prazna beseda. Kadar zmagam, sem genij, kadar ne zmagam, pa nisem.«

Robert Fischer je bil rojen leta 1943 v **Chicagu**, drugem največjem mestu Združenih držav Amerike. Njegova starša, po rodu nemška Juda, sta se ločila, ko je imel mali Robert dve leti. Potem je zanj in njegovo štiri leta starejšo sestro Joan skrbela mati Regina. Tričlanska družinica se je nekaj časa selila iz kraja v kraj, leta 1949 pa odšla v **New York** in se vselila v skromno kletno stanovanje v tistem predelu mesta, ki se imenuje **Brooklyn**. Tam se je mati zaposlila v bolnišnici kot pomožna medicinska sestra. Zato sta bila Joan in

mali Robert, katerega so vsi klicali z ljubkovalnim imenom **Bobby**, pogosto sama. Morda sta bili osamljenost in revščina vzrok, da se je v odraščajočem Bobbyju pojavila silna želja, da bi v življenju čim prej uspel, pa čeprav samo s premikanjem lesenih figuric.

Bobby Fischer se je srečal s šahom pri šestih letih, ko mu je sestra za rojstni dan podarila šahovsko garnituro. Že po nekaj partijah z Joan ga je kraljevska igra očarala in zasvojila. Kaj kmalu ga je zagrabil **šahovski demon**, ki mu je zagotavljal slasti zmag in vzpenjanje proti vrhovom ameriškega šaha. Mali kratkohačnik je prve nasprotnike iskal v brooklynskem šahovskem klubu. K njegovemu hitremu vzponu je veliko prispeval newyorški mojster **John Collins**, ki je imel kot paraplegik in upokojenec obilo prostega časa. Bobbyju je bil vrsto let brezplačni trener, pa tudi prijatelj in nadomestni oče.

Pri dvanajstih letih je Bobby Fischer že nastopal na mojstrskih turnirjih, s štirinajstimi je postal **mladinski prvak ZDA**, s petnajstimi **članski prvak ZDA**, s šestnajstimi **velemojster** in z devetindvajsetimi **svetovni prvak**. Po osvojitvi velemojstrskega naslova je opustil šolanje in se podal na težavno pot šahovskega profesionalca. V letih 1957 – 1967 je bil kar **osemkrat šampion ZDA**. Na ameriških šampionatih je z najboljšimi ameriški šahisti zabeležil 61 zmag, 26 remijev in samo 3 poraze. Še posebej odmevna je bila njegova zmaga leta 1964, ko je premagal vse nasprotnike, čeprav so bili med njimi tudi štirje velemojstri.

Zunaj ZDA spočetka ni bil tako uspešen kot kasneje. Po odlični uvrstitvi na medconskem turnirju v Portorožu leta 1958, kjer so ga prehiteli samo Talj, Gligorić, Benkő in Petrosjan, je postal zaželen udeleženec mednarodnih turnirjev. Leta 1959 je v Mar del Plati delil tretje mesto, v Santiagu četrto in v Zürichu tretje. Naslednje leto je v Mar del Plati delil prvo mesto s Spaskim, v Reykjaviku pa je bil sam prvi. Leta 1961 ga je na Bledu prehitel samo Talj, ki je nekaj mesecev prej izgubil naslov svetovnega prvaka v povratnem dvoboju z Botvnikom.

V tistih časih je Fischer kazal **neuravnovešen značaj**, s katerim je grenil življenje organizatorjem šahovskih tekmovanj in preveč zvedavim časnikarjem. Zato se je »težavnega Bobbyja« oprijel naziv **jezni mladenič iz Brooklyna**. Zaradi spora z organizatorji leta 1961 ni nadaljeval dvoboja z Reshevskim, zato so sodni mlini prisodili zmago in nagrado Reshevskemu, čeprav je bil dvoboj prekinjen pri neodločenem rezultatu. Po sijajni zmagi na medconskem turnirju v Stockholmu leta 1962, kjer je za 2,5 točk prehitel Gellerja, Korčnoja in Petrosjana, je bil naslednjega leta favorit na kandidatskem turnirju. Na njem je igral nezanesljivo in pristal šele na četrtem mestu. Za svoj relativno slab rezultat je krivil Mednarodno šahovsko zvezo (FIDE), ki je dovolila, da je bila med osmerico igralcev kar peterica sovjetskih predstavnikov (Talj, Petrosjan, Keres, Geller in Korčnoj). Krivi naj bi bili tudi sovjetski velemojstri, ki so med seboj hitro remizirali, proti njemu pa so igrali na vso moč. Hude prepire je Fischer zanetil leta 1967 na medconskem turnirja v tunizijskem Soussu, kjer je tekmovanje zapustil, češ da ga FIDE, organizatorji turnirja in nekateri tekmeči ovirajo pri opravljanju verskih predpisov, ki pravovernim Judom nalagajo **čaščenje sobot**, torej tudi prepovedujejo sobotno šahiranje pred sončnim zahodom. Ko je bil

nazadnje suspendiran, se je dve leti kujal in ni hotel sodelovati na turnirjih, ki jih je prirejala FIDE. Na tekmovanjih se je rad pritoževal nad hrupom v igralni dvorani, slabo razsvetlavo, grdimi figurami, vsiljivimi časniki in podobno. Pred nekim turnirjem je organizatorjem postavil 43 pogojev, ki jih morajo izpolniti, če želijo, da tam nastopi. Ko so mu vse obljubili, še ni bil zadovoljen, marveč je predčasno prišel preverjat, če je vse zares tako, kot mora biti.

Avtor teh vrstic je Fischerja prvič in zadnjič videl leta 1958, ko je igral na medconskem turnirju v Portorožu. Tam je petnajstletni Američan vzbujal pozornost z dobro igro, vendar tudi z ekscentričnim vedenjem in skromno garderobo. Drugi tekmovalci so se šopirili z elegantnimi oblekami, snežnobelimi srajcami in modernimi kravatami, Bobby pa je imel na sebi pisan pulover, ponošene kavbojke in športne copate. Spominjal je na ubogega črnega račka med belimi labodi.

O Bobbyju Fischerju nam lahko nekaj več povejo tisti, ki so se z njim pogosto družili. Med njimi je bil tudi mariborski časnikar in velik ljubitelj šaha **Aleksander Pasternjak**. Ta se je z ameriškim šampionom prvič pogovarjal na banketu, ki so ga po portoroškem turnirju priredili v hotelu Palace. Tam sta se dolgo v noč pogovarjala, iz česar je pognalo plemenito prijateljstvo, ki se je nadaljevalo vrsto let. Svoje spomine na prijateljevanje z genialnim ameriškim šahistom je Pasternjak sijajno opisal v knjigi z naslovom *Robert Fischer*, ki je izšla leta 1972 Ljubljani. V njej lahko beremo tudi tele vrstice, ki opisujejo Američana med partijo v našem Portorožu, ko mu je sedel nasproti jugoslovanski prvak Gligorić: »Najmlajši udeleženec turnirja Robert Fischer sedi za šahovsko desko kot pri-rašččen. Bobby si z dolgimi koščnimi prsti od časa do časa pokrije oči, ki izmenoma, po daljših presledkih skoraj popolne negibnosti, zaprhutajo prek magičnega polja s 64 kvadrati, pa spet obmirujejo v silni zbranosti. Fischerjevo otroško obličje je tako kot običajno – prav nič bolj ali manj nemirno. Običajno pa je na Fischerju vse – njegov obraz in roke, sploh vse njegovo veliko, sloko, toda koščeno in žilavo deško telo, tako in tako v neprestanem trzanju. Kdor ne preučuje samo potez na demonstracijski deski, dobro čuti, da gre za vzgibe hude, toda odločno obvladovane pubertete. Očitno je, da se tudi v tej partiji, tako kot v vseh doslej, ne bori samo s pozicijo in nasprotnikom, marveč tudi s samim seboj in s pričujočnostjo gledalcev. Pa je vendar prelisicil že prenekaterega zrelega, slovečega velemojstra!«

Jugoslovanski velemojster **Svetozar Gligorić** je Bobbyja dobro poznal, saj se je z njim srečeval na mnogih turnirjih, bojevala pa sta se tudi na teniških igriščih. Po portoroškem medconskem turnirju je bralcem beograjske Politike takole predstavil ameriškega najstnika: »Fischerjeva skrivnost je razen nenavadne nadarjenosti tudi fanatična privrženost šahu. Roberta Fischerja razen 64 polj ne zanima nič in svojo mlado, torej neizčrpano energijo posveča le šahu. Zato ni presenetljivo, če ve bolje, kaj se je zgodilo na turnirju v Sverdlovsku ali Čeljabinsku, kot njegovi starejši kolegi. Fischer preseneča tudi s svojo nestrpnostjo glede na šahovsko občinstvo. Nekateri so razumeli njegove živčne reakcije kot izpade prezgodaj rojene zvezde na šahovskem nebu, toda v Fischerjevem vedenju ne gre za otroško domišljavost. Fant enostavno ni navajen na publiko, kajti v ZDA ni tako

velikega zanimanja za šah kot v Evropi in turnirji so skorajda brez gledalcev. Tuje oči, ki so vanj uprte, motijo njegovo zbranost med šahovsko partijo.«

Danski velemejster **Bent Larsen** je po kandidatskem turnirju, ki je potekal leta 1959 v Jugoslaviji, časnikarjem povedal nekaj misli o Fischerju: »Na kandidatskem turnirju sem bil Fischerjev sekundant, zato lahko o njem povem marsikaj. Škoda je, ker nima akademske izobrazbe, vendar je še nekaj, kar ovira njegovo pot proti šahovskemu vrhu. Nekoč sem mu rekel, da naj ne igra svoje variante proti obrambi Caro-Kann, ker res ni nič prida. Odgovoril mi je, da mora zmagovati tudi s to varianto. Takšno je njegovo zaupanje v lastne moči! Rad ima šah, toda če bi mu ponudili direktorski stolček v General Motorsu, sem prepričan, da bi mesto sprejel. Škoda je, ker živi v Ameriki, kjer ni zadosti hude šahovske konkurence. Če bi živel v Sovjetski zvezi, bi verjetno že postal svetovni prvak. Kot človek še ni povsem dozorel, saj je pri njem še veliko otroških potez. Toda kot šahist je velik, izjemen, pravi šampion.«

Mednarodni mojster **Hans Kmoch** je po drugi svetovni vojni emigriral iz Avstrije v ZDA. Živel je v New Yorku in tam vodil brooklynski šahovski klub. Takole je začel svoj članek o Fischerju, ki je izšel leta 1960: »Bobby Fischer igra šah z ognjem in predanostjo verskega fanatika. Nista še minili dve leti, ko so mu na medconskem turnirju v Portorožu privrele solze vsakokrat, ko se mu ni kaj posrečilo. Sedaj se zna glede tega že bolje obvladovati. Morda se je zamislil ob moji pripombi, izrečeni v njegovih otroških letih, da je umetnost sprejemanja porazov prav tako pomembna kot umetnost zmagovanja. O teh stvareh Robert Fischer nikoli ne govori. Nerad tudi predava ob demonstracijski deski. Tako ni hotel nastopiti v manhattanskem šahovskem klubu, čeprav so mu ponujali štirikrat večji honorar kot je v navadi. Na splošno je čisto brezbrizen do denarja, vendar se čuti zapostavljenega, če drugi dobijo več kot on.«

Newyorčan **Albert Horowitz**, zmagovalec treh odprtih šampionatov ZDA, je Fischerja do obisti poznal. Leta 1961 je v reviji *Chess Review* zapisal: »Zaverovanost v samega sebe je pri velikih šahistih pregovorna. Psihologi so se že čudili njihovi nečimrnosti in jo tudi preučevali. Anekdote o tem so številne. Toda še nikoli prej ni bilo takšne primadone, kot je Bobby Fischer. Posrečilo se mu je, da je razžalil skorajda vse ljudi iz šahovskega sveta: funkcionarje, sponzorje, časnikarje, skratka vse, ki so na takšnem položaju, da bi mu pomagali pri karieri.«

Čez nekaj let je Horowitz svoje negativno mnenje o Fischerju nekoliko omilil, saj je zapisal: »Sedaj lahko Robert Fischer zahteva 5.000 dolarjev posebnega honorarja za nastop na turnirju in kdor ga želi videti, toliko tudi plača. Sicer je pri svojih zahtevah bolj umirjen, kot je bil včasih. Med igro je močno zbran. Ob tem pozabi na publiko. Noge neprestano premika kot v nekakšnem notranjem nemiru. Med peturnim igranjem navadno pojé nekaj sendvičev in popije več kot deset stekleničk jabolčnega soka.«

Z medconskega turnirja v Stockholmu (1962) je sovjetski časnikar **Anatolij Aleksandrov** poslal v Moskvo obsežen članek, v katerem je Fischerja opisal bolj osebno in za človeka iz sovražnega političnega tabora kar prisrčno. Takole je svojim moskovskim bralcem predstavil najboljšega ameriškega šahista: »Roberta Fischerja sem prvič videl šele

v Stockholmu, prej pa sem že veliko bral in slišal o njegovih muhah ter smešnih dejanjih. Priznati moram, da sem bil nekoliko presenečen, ko sem ga videl. Robert Fischer ni oblečen kot kak divji potepuh in prav tako se med igro nič ne spakuje, o čemer so pisali dopisniki, ki očitno niso imeli drugega namena kot blatiti Fischerja. Videl sem velikega, dobro oblečenega mladeniča, malo nerodnega, ko je tekal sem in tja v rahlo zibajoči se hoji. Med turnirsko partijo je sedel pet ur za šahovnico in se je le redko sprehodil med igralnimi mizami. Ko je razmišljal, je pogosto grbančil čelo. Hrup, ki so ga povzročali gledalci, je izzval boleč izraz na njegovem obrazu. Razmišljal je razmeroma malo, zato v nobeni partiji ni zašel v časovno stisko. Najpomembnejše, po čemer se odlikuje od drugih, je njegova brezmejna ljubezen do šaha. Pripravljen je igrati od ranega jutra do poznega večera. Prav nihče ga ne more pregovoriti k predčasnemu remiju. Marsikdaj se mi je zdelo, da partije ni hotel končati niti takrat, ko je že zmagal. Po vsaki partiji je vzel šahovnico in figure ter odšel v garderobo. Tam je presedel dolge ure in analiziral odigrano partijo ne glede na to, kdo je bil njegov nasprotnik. Proti polnoči je prišla garderoberka in je le s težavo preprosila Fischerja, da je odšel iz zgradbe. Robert Fischer je tudi vedno pripravljen odigrati nekaj hitropoteznih partij, celo pred turnirsko partijo ali po njej. Mihail Talj mi je nekoč dejal, da moč Roberta Fischerja raste od turnirja do turnirja. K temu bi dodal še to, da se od turnirja do turnirja spreminja. Mogoče je, da je zvit turnirski taktik, morda naravni talent, toda na vsakem turnirju izbere ustrezno taktiko. Ko je lani igral na blejskem veleturnirju, so bile njegove partije ostre in zapletene, v Stockholmu pa je premagoval slabše nasprotnike s pomočjo gole tehnike. Njegova tehnika je zares edinstvena. O Fischerjevi igri sem govoril z Euwejem in Stahlbergom. Oba izkušena turnirska mačka sta bila presenečena nad njegovo umetnostjo igranja končnic. Če mlad igralec dobro vodi napad ali kombinira, je to razumljivo. Toda brezhibna tehnika v igranju končnic pri osemnajstih letih je res redek pojav. Robert Fischer je zelo samozavesten šahist. Življenje onstran Atlantika mu je vsililo vodilo: Hvali se sam! In sam sebe hvali, ne da bi mu bilo pri tem nerodno. Sicer pa je zaupanje v lastne sile splošna lastnost velikih igralcev. Dopisniki z vsega sveta pišejo o njem vse, kar jim pade na pamet, najraje pa kaj slabega ali celo izmišljenega.«

Zadnje besede Anatolija Aleksandrova lete delno na članek, ki je v začetku leta 1962 izšel v ameriški reviji *Harper's Magazine*. Avtor članka, katerega naslov je bil **Portret mladega šahovskega genija**, je bil newyorški časnikar **Ralph Ginzburg**. Uvodni del njegovega pisanja je prinašal mnenja nekaterih predstavnikov ameriškega šaha o petkratnem šampionu ZDA Robertu Fischerju. Sledil je zapis razgovora med Ginzburgom in Fischerjem, ki ga navajamo v skrajšani obliki.

- Ginzburg: Kaj mora človek imeti, da postane velik šahist?
- Fischer: Močan spomin, zbranost, domišljivo in silno voljo.
- Ginzburg: Ali sposobnost za reševanje matematičnih problemov nima ničesar opraviti s tem?
- Fischer: Zelo malo.
- Ginzburg: Kako lahko živite od šaha?

- Fischer: Samo midva s Samuelom Reshevskim lahko zasluživa nekaj denarja s šahom. Nicolas Rossolimo mora delati kot taksist, Larry Evans služi s filmanjem. Sovjetski velemejstri dobivajo denar od države, pri nas pa vse zavisi od turnirskih nagrad, te pa so smešno majhne. Nekaj sto dolarjev. Kaj naj z njimi počnemo? Poglejte sami, koliko dobivajo igralci pri golfu: 30.000 dolarjev za turnir tam ne pomeni ničesar. V šahu pa dajo mecen tisočak ali dva in mislijo, da so napravili veliko za šah. Turnirji se imenujejo po njih, vsakdo se jim mora klanjati in igrati, kadarkoli želijo, vse za 2.000 dolarjev. To je že smešno.
- Ginzburg: Kaj boste napravili, ko boste premagali Mihaila Botvinka in postali svetovni prvak?
- Fischer: Najprej bom odšel na potovanje okoli sveta. Imel bom veliko šahovskih nastopov za visoke honorarje. Izdelal bom nova merila za plačevanje šahistov. Na prvo-razredni ladji se bom v luksuzni kabini vrnil v New York. Potem bom odprl šahovski klub Bobbyja Fischerja. To bo čisto poseben klub za šahiste višjih kategorij. Partije bodo obvezno igrali v večernih oblekah. Potem bom organiziral velike mednarodne turnirje z visokimi nagradami. Vse milijonarje bom spodil proč, če ne bodo prišli s kupi denarja. Potem bom kupil avto, da se mi ne bo treba več voziti s podzemsko železnico. Vzel bom evropski avto Mercedes-Benz ali Rolls-Royce, enega tistih za ljudi z zaslužki prek 50.000 dolarjev letno. Verjetno si bom kupil celo reaktivno letalo, kakršnega priporočajo poslovnim ljudem. In jahto, saj jo ima tudi Eroll Flynn. Morda bom gradil v Hong Kongu, saj vsi pravijo, da je tam lepo. Ali pa na Beverley Hillisu. Poletje je tam čudovito in človek je blizu Las Vegasa, Mehike, Havajev in drugih čudovitih dežel.

Take in podobne odgovore devetnajstletnika, ki je neprevidno razkril svojo dušo, je časnikar na koncu oblikoval v štiri točke, s katerimi je bralcem orisal portret ameriškega šahovskega genija.

1. Medtem ko je šah za mnoge ljudi samo igra, samo zabava v življenju, je za Roberta Fischerja šah enakovreden življenju. In obratno: samo zabava mu je vse, kar se dogaja zunaj šahovnice.
2. Četudi je Robert Fischer morda največji šahist vseh časov, pa v skoraj nobenem drugem pogledu ni genij.
3. Čeprav je Robert Fischer star devetnajst let, izpričuje lastnosti veliko mlajših otrok, ki so prepričani, da obstaja svet okoli njih samo zato, da se izpolnijo njihove želje.
4. Čeprav Robert Fischer pogosto žali ljudi s svojimi izjavami, v njem vendarle ni opaziti nobene podlosti. Je prijazen, plah, skoraj v zadregi. Njegova sestra Joan mi je zaupala, da je Bobby mladenič, ki potrebuje veliko mero razumevanja. Morda je to neogibno pri fantu, ki je odraščal brez očeta.«

Ko je provokativni članek izšel, so od vseh strani na Bobbyja letele strupene puščice, ki so jih prožili nizkotni in pritlehni ljudje. Šahovskega genija so zasmehovali, češ da je bedast fant, poln kompleksov in izjemen ekscentrik. Sicer tudi ne bi premikal šahovskih figur! Saj to je vendar zadnja stvar, ki je v življenju kaj vredna!

Domnevamo, da je na podlagi takih in podobnih člankov **Fischer šel vase** in samokritično ocenil svoje šahovsko udejstvovanje ter napravil pravilne zaključke. Tako je vstopil med najboljše svetovne šahiste. Uspešno je igral leta 1966, ko ga je v Havani prehitel samo Smislov, v Santa Monici pa Spaski. Naslednje leto je zmagal na turnirjih v Ohridu in Monacu, leta 1968 pa še v Netanyji in Vinkovcih.

Tik pred vzponom na vrh šahovske piramide je napravil **dvoletno šahovsko pavzo**, med katero je v miru prebiral judovske verske knjige, izpopolnjeval šahovsko znanje in ob nesebični pomoči velemejstra Larryja Evansa **napisal knjigo** o svojih najboljših partijah. Slednja je izšla leta 1969 v Londonu in New Yorku, njen naslov pa je bil *My 60 Memorable Games* (Mojih 60 znamenitih partij). Knjiga je imela velik uspeh in ko je pošla, so pripravili ponatis. Prevajali so jo tudi v številne jezike.

Na tekmovanjih se je Bobby ponovno prikazal leta 1970 in na njih igral kot šahovski bog. Najprej je nastopil v Beogradu na štirikrožnem moštvenem dvoboju med reprezentancama Sovjetske zveze in »Ostalega sveta«. Na tem dvoboju, imenovanem **Dvoboj stoletja**, je bil »Svet« poražen z 19,5 : 20,5. Za minimalni poraz s favoriziranimi Sovjeti je imel velike zasluge Fischer, ki je s **3 : 1 premagal Petrosjana**. Istega leta je Američan z velikim naskokom **zmagal na treh turnirjih**: v Zagrebu, Buenos Airesu in Palmi de Mallorci. Dodajmo še podatek, da je Bobby v sestavi moštva ZDA sodeloval **na štirih olimpiadah** (leta 1960, 1962, 1966 in 1970), ter na njih na prvi ameriški deski odigral 65 partij z vodilnimi svetovnimi šahisti. Pri tem je dosegel 40 zmag, 18 remijev in samo 7 porazov.

Na medconskem turnirju v Palmi de Mallorci leta 1970 je bila njegova zmaga še posebej prepričljiva, saj je zbral 18,5 točk iz 23 partij in za 3,5 točk prehitel Danca Larsena, Rusa Gellerja in Nemca Hübnerja, ki so delili drugo do četrto meto. O izredni moči turnirja govori podatek, da so na naslednjih mestih pristali sloviti velemejstri Tajmanov, Uhlmann, Portisch, Smislov, Polugajevski, Gligorić, Panno, Mecking, Hort, Ivkov in drugi. V Palmi de Mallorci je ameriški velemejster dobil vstopnico za nastop **na kandidatskih dvobojih**. Ti dvoboji so bili na sporedu leta 1971 in na njih je Američan zlahka **premagal Tajmanova, Larsena in Petrosjana**; prva dva s 6 : 0, tretjega pa »samo« s 6,5 : 2,5. Tako si je pridobil pravico, da izzove na dvoboj svetovnega prvaka Spaskega.

Preden se je začel dvoboj med svetovnim prvakom Borisom Spaskim in njegovim izzivalcem Robertom Fischerjem, je bilo kar nekaj zapletov, katerih skrito ozadje je bilo večanje nagradnega sklada. **Dvoboj med Fischerjem in Spaskim** je potekal leta 1972 v **Reykjaviku**. Začel se je 11. julija in končal 1. septembra, ko je Američan dobil 21. partijo, s čimer je presegel mejo dvanajstih točk iz dogovorjenih 24 partij. Dvoboj, v katerem je Američan dobil 7 partij, Rus pa samo 3, eno od teh celo brez boja, **se je končal z 12,5 : 8,5 za Fischerja**. Tako je Robert Fischer postal **svetovni prvak**.

Šahovsko krono je nosil tri leta, v tem času pa ni odigral niti ene partije. Leta 1975 bi moral igrati dvoboj s finalistom kandidatskih dvobojev, sovjetskim velemejstrom Anatolijem Karpovom. Nekaj mesecev pred napovedanim dvobojem je Američan poslal Mednarodni šahovski zvezi pismo, v katerem **je zahteval spremembo pravilnika za**

dvboj na najvišji šahovski ravni. Čeprav je bil pravilnik, kakršnega je zahteval, že v rabi na več dvobojih Steinitza in Laskerja z njunimi izzivalci, so **delegati FIDE zahtevano zavrnili.** Ker je svetovni prvak vztrajal pri svoji zahtevi in do predvidenega roka ni prišel na dvboj, **mu je FIDE vzela šahovsko krono** in jo dala na glavo izzivalcu. Tako je sovjetski vele mojster Karpov brez boja postal svetovni prvak, šahovska krona pa je ponovno romala v Moskvo.

Razočarani Fischer je kasneje **šahu obrnil hrbet** in živel osamljeno v **Los Angelesu.** Ko je šahovski svet nanj že pozabil, se je leta 1992 pojavil v **Beogradu.** Tja ga je pripeljalo vabilo na **prijateljski dvboj s Spaskim,** bržčas tudi sporočilo o visokem nagradnem skladu. Pred dvobojem je dobil depešo, v kateri **mu je vlada ZDA prepovedala dvboj,** češ da ni skladen s sankcijami Združenih narodov proti Miloševiću Jugoslaviji. Če bo kljub temu igral, bo v ZDA nezaželena oseba. Takrat je 49-letni Fischer **napravil nespametno potezo:** pred televizijskimi kamerami je depešo demonstrativno raztrgal. Potem sta s Spaskim odigrala dvboj, v katerem je Američan **zmagal s 17,5 : 12,5.** Če bi se potem še kdaj vrnil v ZDA, bi ga tam čakala desetletna ječa.

Turnirski šah je Fischer začel igrati pri trinajstih letih. Do osvojitve naslova svetovnega prvaka je sodeloval na 46-tih turnirjih, pri čemer je 23-krat osvojil prvo mesto. Če ne štejemo zadnjega dvboja s Spaskim, v katerem je ameriški šahovski genij po dvajsetih letih popolne šahovske abstinence igral s polovično močjo, lahko njegovim nastopom damo zaključno oceno. Na tekmovanjih je Fischer **v šestnajstih letih odigral 576 partij** in pri tem dosegel 327 zmag, 188 remijev in 61 porazov. Tako je zbral 421 točk, kar pomeni, da je **osvojil 73 % možnih točk.** Njegov življenjski šahovski turnir je bil torej izjemno uspešen.

Zadnja Fischerjeva leta niso bila prijetna, ker se je moral potikati po svetu in bežati pred dolgo ter grozečo roko svoje nekdanje domovine. Inkognito je živel nekaj let na Madžarskem, kasneje na Filipinih, Japonskem in nazadnje (po letu 2005) na Islandiji. Za posledicami hude bolezni je **umrl v Reykjaviku** 17. januarja 2008.

II.

Otroška leta

Življenjsko zgodbo Roberta Fischerja je najbolje začeti z njegovo mamo Regino. Prikupna, pametna in energična gospodična **Regina Wender** je z očetom Joachimom, ubožnim krojačem, živela v **Saint Louisu**, ameriškem mestu ob bregovih reke Misisipi. Oba sta prišla v Ameriko pred leti iz Švice, po rodu pa sta bila nemška Juda. Ko je bila Regina stara 19 let, si je vbila v glavo, da bo postala zdravnica. Ker njen oče ni imel zadosti denarja za šolnino, se je obrnila na sovjetsko ambasado in zaprosila, da ji omogočijo **študij medicine v Rusiji**. Prošnji so na ambasadi ugodili in tako je v letih 1932-1938 študirala na medicinski fakulteti v Moskvi tudi tovarišica *Regina Venderovna iz Ujedinjenih štatov Ameriki* (ruski naziv za Regino Wender iz Združenih držav Amerike). Z diplomo *vrača* (ruski naziv za zdravnika) se je vrnila domov, tam pa je brez uspeha iskala ustrezno zaposlitev. Ameriška zakonodaja namreč ni priznavala sovjetskih diplom. Seveda je oblast budno spremljala vse, ki so prišli iz komunističnih dežel, zato je bila Regina Wender odslej **na listi sumljivih oseb**.

Med iskanjem službe je Regina v **Chicagu** naletela na biokemika **Gerharda Fischerja**, mladega in simpatičnega nemškega Juda, ki je pred kratkim pribežal pred nacisti iz Berlina. Med njima se je vnela ljubezen, ki je pripeljala do hitre zakonske zveze. Tako sta si zakonca Fischer v Chicagu spletla gnezdo in že leta 1939 se jima je rodila **hči Joan**. Štiri leta kasneje, točneje 9. marca 1943, se jima je rodil še **sin Robert**, katerega so imenovali z ljubkovalnim imenom **Bobby**. Toda leta 1945 je bilo Reginine idile konec, ker je Gerhard zahteval **ločitev**. Po razvezi zakona je izginil ne le iz njenega življenja, marveč tudi iz Chicaga in morda tudi iz ZDA. Bobby nikoli ni govoril o svojem očetu, če pa ga je nanj spomnil kak neprijeten časnikar, je naletel na gluha ušesa. Saj je res nespametno drezati v človekove srčne rane!

Komaj 33 let je bila stara Regina, ko je ostala sama z dvema majhnima otrokoma. Energične Judinje pa zakonski brodolom ni strl in je pričela takoj iskati zaposlitev. Tri leta so potem Fischerjevi preživeli v naselju **Mobile**, ki leži na periferiji mesta Gil Bend,

na skoraj opuščinem območju Arizone. Tam je Regina Wender-Fischer v razpadli zgradbi osnovne šole poučevala devet učencev, med katerimi je bila tudi njena hči Joan. Bobby takrat še ni bil goden za šolski pouk, zato se je moral med poukom potepati v okolici šole in spoznavati temne plati ameriškega kapitalizma.

Leta 1949 so se Fischerjevi preselili v **New York**. Regini je namreč uspelo dobiti mesto medicinske sestre v eni izmed newyorških bolnišnic. Delo ji je omogočalo tesnejši stik z medicino, bilo pa je zelo naporno, ker je delala v popoldanski izmeni. Vendar je imela ta izmena, katere so se vsi izogibali, tudi dobre strani. V dopoldanskem času je lahko obiskovala Medicinsko fakulteto, ki ji je obetala ob sovjetski še ameriško zdravniško diplomo in s tem možnosti za kasnejše napredovanje od medicinske sestre do zdravnice. Otroka sta seveda mater pogrešala do večera, kadar pa je dežurala čez noč, sta jo videla šele prihodnjega dne.

Fischerjevi so stanovali v stari štirinadstropni hiši na Lincoln Place 560, in sicer v nezdravem kletnem stanovanju. Ta del devetmilijonskega velemesta leži na otoku Long Island, tik ob izlivu reke Hudson v Atlantik, imenuje pa se **Brooklyn**. Tam se reka Hudson razširi v zaliv, v katerem je glavno newyorško pristanišče. Na drugi strani reke sta naselji Richmond in Jersey City, najlepši sodobni deli New Yorka pa so severno od Brooklyna. Od Manhattana in Bronxa loči Brooklyn reka East River, ki pretaka vodo iz višje ležečega zaliva Long Island Sounda v reko Hudson. Manhattan je upravno, gospodarsko in finančno središče New Yorka, tam je vrsta nebotičnikov, med njimi tudi Empire State Building, ki s televizijskim stolpom seže 442 metrov visoko. Glavna poslovna ulica se imenuje Broadway, vzhodno od nje je znani Central Park, ki s svojimi zelenimi površinami, mogočnimi drevesi, otroškimi igrišči in številnimi klopmi vabi na oddih mlado in staro. Ob nedeljah je Centralni Park zbirališče šahovskih amaterjev, medtem ko se mojstri in velemojstri skrivajo v dveh sobicah hotela Woodrow. Tam so prostori *Manhattan Chess Cluba*, najpomembnejšega šahovskega kluba v ZDA.

V New Yorku je takrat živelo nekaj znanih šahistov, med katerimi je našel Bobby svoje prve nasprotnike. Tu so po abecednem redu navedeni pomembnejši takratni **newyorški šahisti**: Berliner, Bisguier, brata Byrne (Donald in Robert), Camillo, Collins, Dake, Denker, Evans, Fine, Horowitz, Kalme, Kmoch, Koltanowski, Kramer, Kupchik, Lombardy, Mednis, Pavey, Pinkus, Reinfeld, Reshevsky, Santasiere, Seidman, Sherwin, Simonson in Turner. Toda med navedenimi šahisti sta samo Fine in Reshevsky nosila velemojstrski naslov, pri tem pa se je Fine pričel šahu že odpovedovati zaradi naporenega poklicnega dela. Skoraj vsi navedeni igralci so bili popolni šahovski amaterji, zato jim je bil šah samo konjiček po vsakodnevem delu.

Bedo ameriškega šaha sta pokazala dvoboja med Sovjetsko zvezo in ZDA. Dvokrožni »radiomeč« na desetih deskah, ki je med navedenima moštvoma potekal septembra 1945, se je končal z rezultatom 15,5 : 4,5 za Sovjetsko zvezo. Takrat so za Sovjete igrali Botvinnik, Smislov, Boleslavski, Flohr, Kotov, Bondarevski, Lilienthal, Ragozin, Makogonov in Bronstein, za Američane pa Denker, Reshevsky, Fine, Horowitz, Kashdan, Steiner, Pinkus, Seidman, Kupchik in Santasiere. Zanimivo je, da je dobra polovica šahistov iz

obeh držav prihajala iz judovskih vrst, zato lahko rečemo, da je bil navedeni radiomeč v veliki meri samo merjenje moči med sovjetskimi in ameriškimi Judi.

Toda vrnimo se k Fischerju! Ker se je Bobby med nedeljskimi sprehodi po New Yorku rad sukal okoli šahistov v Centralnem parku, **mu je sestra za šesti rojstni dan podarila šahovsko garnituro**, sestavljeno iz škatle s šahovnico na vrhu in 16 belih ter prav toliko črnih figur. Za dodatek je služil list papirja z navodili za igro. Sicer pa navodila niso bila potrebna, ker je Joan včasih šahirala z mamo, ta pa je šahovsko znanje prinesla s seboj iz Moskve, ki je tista leta že veljala za šahovsko Meko sveta. Bobbyja je darilo razveselilo, zato je hotel nemudoma preizkusiti novo »otroško igračo«. Nekaj iger s sestro, ki mu je bila v začetku edini partner, mu je pokazalo, da je ta igra zanimiva, a tudi težavnejša od drugih. Žal je moral pogosto za šahovnico sedeti kar sam, ker je bila sestra v šoli, mati pa v bolnišnici ali na medicinski fakulteti.

Nekega večera, ko so bili po naključju vsi skupaj, je mali Robert prosil mamo, da bi smel igrati še s kakšnim »stricem«, ki se na šah bolje spozna kot Joan. Ker Regina takih stricev ni poznala, je v časopisu *Brooklyn Eagle* (Brooklinski orel) sredi novembra 1949 objavila oglas, da išče šahovskega učitelja in partnerja za svojega sedemletnega sina. Dolgo ni bilo nobene ponudbe. Šele po novoletnih praznikih je prispelo pismo, v katerem je nestor in organizator ameriškega šaha Hermann Helms sporočil, da bo čez nekaj dni v posloplju Grand Army Plaza Library simultanka mojstra Maxa Paveya. Gospo Regino je vabil, naj tja pripelje svojega sinčka, potem pa bodo že kaj ukrenili. Na simultanki je Bobby hitro zapravil svojo *black queen* (črno kraljico), ko pa je dobil *mate* (mat), je prijokal v materino naročje. Na simultanki je bil prisoten predsednik Brooklynskega šahovskega kluba **Carmine Nigro**, ki je postal pozoren na jokajočega dečka. In prav kmalu je bilo vse zadovoljivo rešeno: Nigro je postal **prvi Bobbyjev šahovski učitelj**.

Vsak petek po pouku je Bobby prihajal v šahovski klub, kjer sta z učiteljem igrala hitre partije. Posebna ura z gongom je odmerila vsakemu po 10 sekund za potezo in kdor je bil prepočasen, je partijo takoj izgubil. Nigro ni bil močan šahist, bil pa je dečku dober učitelj. Neprestano je poudarjal: »Najboljše ideje se šahistu rojevajo med hitropoteznimi partijami.« Ko je učenec po dobrem letu začel svojega učitelja premagovati, je Nigro dobrodušno rekel: »Bobby, zdaj potrebuješ močnejšega nasprotnika, po možnosti kakega mojstra.«

Newyorški mojster **John Collins** je postal **drugi Bobbyjev učitelj**. Z malim Bobbyjem sta se prvič srečala avgusta 1954 na turnirju, prirejenem v Centralnem parku. Seveda je mojster premagal enajstletnega dečka, bil pa je tudi navdušen nad njegovo igro. Collins je bil paraplegik, ki je bil vezan na voziček, ker pa mu ni bilo treba hoditi v službo, je imel časa na pretek. Prosti čas je najraje preganjal za šahovnico. Kadar ni imel nasprotnika, je doma prebiral šahovske knjige iz svoje obsežne knjižnice. Na prošnjo Regine Fischer je pričel vsak dan poučevati njenega sina, pri čemer za opravljeno delo ni ničesar zaračunal. Zdaj vidiš, bralec, da se vsa Amerika vendarle ne vrtila okoli denarja.

Bobby je komaj čakal, da se je končal šolski pouk. Nekako ob treh popoldne je pozvonil na vratih Collinsovega stanovanja in potem je ves čas do devete ure zvečer posvetil

partijam in študiju šahovske igre. Ob devetih je prišla iz službe Regina in je odpeljala svojega sina domov. Spotoma ji je sin navdušeno pravil, kaj se je tega dne naučil. Seveda ni pravil o šolskem pouku, marveč o Najdorfovi varianti sicilijanske obrambe, o raznih variantah Ruya Lopeza in o kraljevi indijki. »Kakšen pa je tisti tvoj Ruy Lopez?«, se je nekoč pozanimala mati. Bobby je bruhnil v smeh in rekel: »To vendar ve vsak dober šahist. Ruy Lopez je *chess opening* (šahovska otvoritev), ki se začne po uvodnih *moves* (potezah) 1. P-K4 P-K4; 2. N-KB3 N-QB3; 3. B-N5.« Na te zamotane besede svojega malega nadebudneža je mati smeje pripomnila: »Zdaj vidim, da je šah bolj zapleten kot medicina.« Seveda je vedela, da v Rusiji imenujejo tak začetek igre *ispanskaja partija* (španska otvoritev). Vedela je tudi, da je **ameriška šahovska notacija** v primerjavi z rusko pravi nestvor in šiba božja za vse, ki se žele naučiti šaha.

Nekega večera je Collins vprašal svojega šahovskega učenca, če je na cesti kdaj srečal najboljšega ameriškega šahista Reshevskega. Deček je odgovoril: »Slišal sem že zanj, nisem pa vedel, da je Američan. Njegov priimek ne zveni preveč ameriško. Vedno sem mislil, da je ruski šahist. In kje živi ta Reshevsky?« Učitelj je učenca najprej začudeno pogledal, nato se mu je razvezal jezik. Povedal je, da **Samuel Reshevsky** že od leta 1929 stanuje v Brooklynu na Lincoln Place 554. Hiša, v kateri živi ta nekdanji poljski Jud, je blizu stanovanja Fischerjevih. Samuel, ki mu v šahovskih krogih pravijo kar **Sammy**, je droben in majhen mož, star nekaj čez 40 let. Je sijajen šahist, ki je dvakrat premagal celo svetovnega prvaka Botvinika. Če bi bolje poznal šahovske otvoritve in če ne bi rinil v časovne stiske, bi na turnirju za naslov svetovnega prvaka, ta je leta 1948 potekal v Haagu in Moskvi, morda celo zmagal pred Rusom Mihailom Botvinikom. Potem se s šahovsko krono ne bi šopirili v Sovjetski zvezi, marveč bi prišla v roke Američanov.

Fischer je po krajšem razmisleku rekel: »Česar ni naredil Sammy, bo storil Bobby! Ko bom velik, bom šel v Rusijo in tam v dvoboju obračunal s tistim Botvinikom. Potem bo šahovska krona romala v New York oziroma v Brooklyn. Nikoli več je Rusi ne bodo videli!« Collins se je zakrohotal, potem se je zresnil in rekel: »Morda ti bo nekoč res uspelo, da boš napravil tak podvig. Vendar bova morala še veliko delati na šahu, kajti ruski šahisti so silno močni, najmočnejši med njimi pa je tisti **Mihail Botvinik**, ki že nekaj let sedi na svetovnem šahovskem prestolu. Ko se bo možakar postaral in ne bo več tako močan kot je danes, se bova odpeljala v Moskvo in ti mu boš ukradel šahovsko krono. Potem bova hitro odfrčala proti Ameriki, da naju ne bo zagrabil nevarni Stalin!«

Tistega večera je Bobby nosil s seboj **tri knjige**, ki mu jih je posodil učitelj. Prva je nosila naslov *My Fifty Years of Chess* (Mojih petdeset šahovskih let), izšla je leta 1942 v Philadelphii, njen avtor pa je bil ameriški vele mojster Marshall. Druga knjiga je bila videti privlačnejša, saj je na platnicah prikazovala simpatičnega črnolasega moža, pod njegovo podobo je z zlatimi črkami pisalo *Capablanca's Best Games of Chess* (Capablancove najboljše šahovske partije), izšla je leta 1947 v New Yorku, napisal pa jo Anglež Golombek. Za Bobbyja je bila najpomembnejša tretja knjiga, natisnjena leta 1946 v Philadelphii. Napisal jo je mojster Reinfeld in ji dal naslov *Botvinnik the Invincible* (Nepremagljivi Botvinik).

Čez nekaj dni, bilo je 15. junija 1954, je učitelj rekel učencu ob slovesu: »Jutri se

lepo obleci, da ne boš videti kot kak potepuh! Odšla bova namreč v hotel Roosevelt, kjer se bo ob petih popoldne začel **dvoboj reprezentanc Združenih držav Amerike in Sovjetske zveze** K nam so namreč prišli Sovjeti, ki se bodo med 16. in 21. junijem dvobojevali z našimi šahisti. Dvoboj bo štirikrožen, za vsako ekipo pa bo nastopilo osem mož.«

Deček se je silno razveselil, ker bo naslednjega dne v živo videl šahiste, ki jih je doslej poznal samo s fotografij. Upal je, da bo med njimi tudi Botvinik, kateremu bo nekoč kasneje izmaknil šahovsko krono. Gotovo je bil razočaran, ko v igralni dvorani ni bilo svetovnega prvaka. Nekateri so pravili, da ni mogel priti v New York, ker je zbolel, drugi so trdili, da ima doma gotovo kako pomembnejše delo, saj je doktor elektrotehnike, tretji so natolcevali, da se je ustrašil Reshevskega. Collins je Bobbyju povedal, da Sovjeti najbrž sploh ne rabijo Botvinika, ker so tudi brez njega zadosti močni za ekipo Združenih držav. In kar prav je imel, kajti **Sovjeti so z 20 : 12 premagali ZDA**. Pod sovjetsko zastavo so igrali Vasilij Smislov, David Bronstein, Paul Keres, Jurij Averbah, Efim Geller, Aleksander Kotov, Tigran Petrosjan in Mark Tajmanov, pod ameriško pa Samuel Reshevsky, Arnold Denker, Max Pavey, Donald Byrne, Albert Horowitz, Robert Byrne, Arthur Bisguier in Larry Evans. Najuspešnejši mož v reprezentanci ZDA je bil Donald Byrne, ki je na četrti deski s 3 : 1 premagal Averbaha, dobro je igral tudi Reshevsky na prvi deski, ki je s Smislovom remiziral vse štiri partije. Gnilo jajce v ameriški ekipi je bil Denker, ki je z Bronsteinom izgubil vse partije.

Bobbyja so v šoli učili, da so Američani v vsakem pogledu najboljši, najpametnejši in najsposobnejši. Zato ga je ameriški poraz v šahovskem dvoboju z reprezentanco ZSSR močno prizadel. Collins pa je rekel, da je bil ameriški poraz še kar znosen, saj je Sovjetska zveza prva šahovska sila sveta. Tam živi okoli 280 milijonov ljudi, med katerimi je najmanj 30 milijonov navdušenih šahistov, od teh pa je dobra desetina registrirana v klubih. V Združenih državah je zdaj samo 2.100 registriranih šahistov, čeprav ne manjka ljudi, ki igrajo šah za zabavo in oddih po napornem delu. V Rusiji je drugače: tam goje **šah kot znanost**, ker menijo, da je **šah dragoceno vzgojno sredstvo**.

Zvedavega Fischerja je seveda zanimalo, kako se igra šah na znanstveni podlagi. Učitelj mu je to pojasnil z besedami: »Rusi imajo ogromno šahovskih knjig in povem ti, da so njihove najboljše. Poleg tega izhajajo pri njih številne šahovske revije, vsak količkaj boljši časopis pa ima stalno šahovsko rubriko, ki jo vodi priznan velemojster. Sovjetska država na različne načine stimulira dobre šahiste; na voljo imajo šahovske krožke, specialne trenerje, prirejajo veliko turnirjev, zmagovalce pa časte kot narodne junake. Kdor tam postane mojster ali celo velemojster, mu je zagotovljeno solidno življenje. Življenjski standard je sicer v Sovjetski zvezi nizek in demokracija na psu, toda dobri šahisti živijo kot ptički na veji. Pri nas v Ameriki gledamo na vse skozi dolar, zato nepridobitne dejavnosti, med katere sodi tudi šahovska igra, niso cenjene. Jaz pa ti povem, da denar ni vse. Lahko bi celo rekel, da se najdragocenejše reči v življenju ne dajo kupiti. Spomni se samo na zdravje, lepoto, srečo ali ljubezen.«

... Avtor, dovoli mi, da ti zastavim pomembno vprašanje. Kako veš, kaj sta govorila Collins in Fischer? Ali si bil skrit v Collinsovi omari in si tam napenjal ušesa? ... Bralec, takih sarkastičnih opomb ne bom več trpel! Motijo namreč mojo pripoved, ki temelji na čisti resnici in latinskem pregovoru: »Sporočeno sporočam. (*Relata refero.*)« Tako, zdaj se lahko vrneva v Collinsov šahovski kabinet in prisluhneva pogovoru med učiteljem in učencem.

Učenca je zanimalo, če ima učitelj v svoji knjižnici tudi **ruske šahovske knjige**. Collins jih je nekaj imel, a jih Bobbyju ni priporočal, češ da bi bile zanj neuporabne. Ruščina je namreč precej drugačna od angleščine in uporablja cirilico namesto latinice. Ob tem je ruska šahovska notacija precej drugačna od ameriške. Zdaj je Bobby presenetil učitelja z besedami: »Ruščine seveda ne znam, cirilice tudi ne. Toda moja mama zna rusko, ker je pred leti študirala medicino v Moskvi. Z njeno pomočjo bom kos ruščini in cirilici, vi pa mi boste tolmačili rusko notacijo. Kajne, da boste?« Dobrosrčni mož na invalidskem vozičku je dečkovi prošnji seveda ugodil.

Tistega večera je Bobby odnesel domov knjigo, ki je imela neugledne platnice, tiskana pa je bila na slabem papirju, kakšnega si ne bi privoščil niti tretjerazredni ameriški časopis. Toda učitelj je povedal, da je knjiga izšla leta 1949 v Leningradu. Njen avtor **Mihail Mojsejevič Botvinik** ji je dal naslov *Izbranie partii 1926-1946*. Tako je drobni deček iz Brooklyna spoznal, da je zaklad lahko skrit v grdi embalaži.

Večina ljudi prične dan s skodelico črne kave, Fischerjev dan pa se je začel s šahom in z njim se je tudi končal. S svojimi koščenimi deškimi prsti je neprestano premikal šahovske figure in tako sledil igram, ki so jih nekoč igrali Morphy, Steinitz, Čigorin, Lasker, Pillsbury, Marshall, Capablanca, Aljehin, Euwe in Botvinik. Tako je v sebi počasi kopičil najzlahtnejša spoznanja, ki jih je zadnjih sto let prinesla šahovska empirija. Silna mladostna energija, absolutni šahovski spomin, volja do uspeha, delovna vnema in izredna bojevitost, porojena iz težavnega otroštva, so polagoma ustvarili genialnega šahista, katerega so v začetku imenovali **čudežni deček iz Brooklyna**. Cena je bila seveda visoka: okrnjen je bil normalen dečkov duševni razvoj. Bobby se je začel zapirati pred vrstniki v ozek prostor, ki so ga polnili domišljjski boji dveh sovražnih svetov, belega in črnega. V njegovi glavi je magični dvodimenzionalni svet izpodrival resničnega, tridimenzionalnega. Kruti življenjski boj za prostor pod soncem se mu je začel zrcaliti v šahovski partiji. Njegov moto je postal izrek: »Pot k slavi vodi skozi revščino.«

III.

Prvi šahovski koraki

Fischer je začel nastopati na šahovskih turnirjih leta 1955, njegovi prvi rezultati pa niso bili spodbudni. Dvanajstletni kratkohlačnik je najprej sodeloval **na prvenstvu Brooklynskega šahovskega kluba**, kjer je delil tretje do peto mesto. Potem je z nekaterimi klubskimi šahisti odšel v bližnji New Jersey, kjer je bilo na sporedu **amatersko prvenstvo ZDA**. Na njem se je skromno uvrstil, saj je pristal v spodnjem delu turnirske lestvice. Tudi **na mladinskem prvenstvu ZDA**, ki je nekaj mesecev kasneje potekalo v Lincolnu, ni izstopal: med 26 mladinci je delil deseto do dvajseto mesto. Tako je spoznal resničnost angleškega pregovora, s katerim ga je mati pogosto spodbujala po neuspehih: »Vsak začetek je težak. (*All beginnings are difficult.*)«

Naslednje leto je Bobby dosegal boljše uvrstitve. **Na prvenstvu New Yorka** je nastopilo 52 šahistov, ki so odigrali sedem krogov po švicarskem sistemu. Zmagala sta Lombardy in Mengarini pred Feuersteinom in McCornikom, Bobby pa je delil peto do sedmo mesto z Jacksonom in Saidyjem. Maja 1956 je igral **na amaterskem prvenstvu ZDA** v New Jerseyu, kjer je pristal na 21. mestu. Toda le malo kasneje je sijajno igral **na mladinskem šampionatu ZDA** v Philadelphii. Nastopilo je 28 mladincev, starih do 18 let, ki so odigrali 10 kol po švicarskem sistemu. Fischer je oddal nasprotnikom samo točko in pol, kar je zadoščalo za **prvo mesto** in naslov mladinskega prvaka ZDA. In koliko dolarjev je znašala prva nagrada? Namesto dolarjev je dobil deček iz Brooklyna **pisalni stroj**, katerega gotovo ni potreboval. Tako je pač s praktičnimi nagradami, ki so pogosto nepraktične. Nekoč je vele mojster Aron Nimcovič, eden najhujših sovražnikov nikotina, dobil za zmago na turnirju deset cigaretnih škatlic, ki so po najkrajši poti romale v smetnjak.

Oglejmo si partijo s turnirja, na katerem so na eleganten način spravili v promet zastarele pisalne stroje! V njej je naš mali junak Bobby vodil črne figure, pri čemer je na 1. e4 odgovoril 1...c5 in tako izbral sicilijansko obrambo. Beli je prezgodaj napadel z g-kmetom, saj še ni ustrezno zavaroval središča. Na nasprotnikov nedozoreli napad je Fischer reagiral skladno z nasvetom Wilhelma Steinitza, prvega svetovnega prvaka:

»Na krilni napad je najbolje odgovoriti z udarom v središču.« Zato je na 11. g4? odigral 11...d5!, kar mu je zagotovilo premoč. Opozoriti moramo še na učinkovit zaključni Bobbyjev udarec na mestu, kjer je bil položaj belega po vsem videzu najtrdnější: 29...Txd3! Tako je bil na šahovnici potrjen angleški pregovor: »Appearances are often deceptive.«

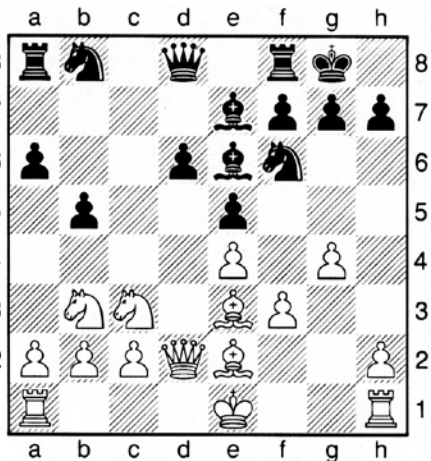
Dvanajstletni Fischer za šahovnico

1. Grossguth — Fischer

SICILIJANSKA OBRAMBA

Mladinski šampionat ZDA, Philadelphia 1956

1. e4 c5 2. Sf3 d6 3. d4 cxd4 4. Sxd4 Sf6 5. Sc3 a6 6. Le2 e5 7. Sb3 Le7 8. Le3 0-0 9. Dd2 b5 10. f3 Le6 11. g4

11...d5 12. g5 d4 13. gxf6 Lxf6 14. 0-0-0 dxe3 15. Dxd8 Txd8 16. Sc5 Sc6 17. Sxe6 fxe6 18. Thf1 b4 19. Sa4 Sd4 20. Txd4 exd4 21. Ld3 Lg5 22. Kd1 Tad8 23. Ke2 Lf4 24. h3 Tc8 25. Td1 Tc6 26. b3 Kf7 27. h4 h 6 28. h5 a5 29. Sb2 Txd3. 0-1

... Avtor, kdor ne dela napak, ne more izgubiti partije. Zato bi bilo prav, če bi z vprašaji označil napačne poteze, dobrim bi dodal klicaj, odličnim pa dva klicaja. Za bralce, ki nimajo višjih šahovskih kategorij, bi bili takšni znaki za potezami koristni, mar ne? ... Moj nadvse cenjeni bralec! Povedati ti moram, da **šahovska interpunkcija** (postavljanje oznak za potezami) pogosto izraža osebno mnenje komentatorja partije, to pa je včasih zmotno. Zgodí se, da postavi

za isto potezo eden klicaj, drugi vprašaj, tretji ničesar. Kaj bodo potem rekli bralci? Seveda bodo rekli, da komentatorji nimajo pojma o šahu. V izogib takim in podobnim rečem sem sklenil, da ne bom tlačil označevanja potez v partije, ki nimajo opomb, torej tudi ne razlage, zakaj so posamezne poteze odlične, dobre, sumljive, slabe ali zelo slabe. Pogovor o interpunkciji bova končala z besedami slavnega španskega slikarja Pabla Picassa: »Interpunkcija je figov list, ki zakriva najintimnejše dele umetnosti.«

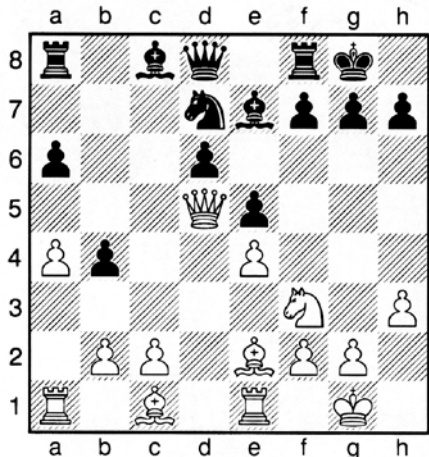
Novega mladinskega prvaka so potem poslali v Oklahomo, zvezno državo v osrednjih ZDA. Glavno mesto te zvezne države je **Oklahoma City**, leži ob reki North Canadian in ima skoraj pol milijona prebivalcev. Nekoč je bilo pomembno poljedelsko in živinorejsko središče, v novejšem času pa so v okolici postavili vrsto metalurških in petrokemičnih obratov, ki dajejo domačinom kruh, a jim tudi onesnažujejo ozračje, vodne vire in rodovitno zemljo. V tem mestu je jeseni leta 1956 potekalo **odprto prvenstvo ZDA** v šahu. Na njem je Bobby pridobil 6,5 točk iz 12 partij, kar je zadoščalo za delitev četrtega do osmega mesta z Di Camillom, Mednisom, Popelom in Saidyjem. Zmagal je Bisguier pred Sherwinom in Steinmeyerjem. Navajamo živahno in kratko partijo s tega turnirja, v kateri bo ponovno na sporedu sicilijanska obramba v Najdorfovi izvedbi (5...a6).

2. Root — Fischer

SICILIJANSKA OBRAMBA

Oklahoma City 1956

1. e4 c5 2. Sf3 d6 3. d4 cxd4 4. Sxd4 Sf6
5. Sc3 a6 6. Le2 e5 7. Sf3 Le7 8. 0-0 0-0 9.
h3 Sbd7 10. Te1 b5 11. a4 b4 12. Sd5 Sxd5
13. Dxd5

13...Dc7 14. Db3 Sc5 15. Dxb4 d5 16.
exd5 e4 17. Sd2 Sd3 18. Dxe4 Sxe1 19. d6
Lxd6 20. Dxa8 Lb7 21. Dxf8+ Kxf8 22.
Kf1 Sxc2 23. Tb1 Sd4 24. Ld3 Lb4. 0-1

Sodobni šahovski mojster, ki je natlačen s teorijo otvoritev, bi imel marsikaj pripomniti k začetku te partije. Kdor pa gleda na šahovnico od daleč in skozi filozofska očala, bo gotovo pograjal belo kraljico, ki je prezgodaj zapustila varno mesto na d1 in se je vrgla v bojni metež. Tudi s požrešnostjo je pretiravala, saj je za malico pojedla dva črna kmeta. Čeprav je bila poteza 17. Sd2? glavna napaka belega (skakač bi moral iti na g5), lahko Rootove poteze 15. Dxb4, 16. exd5 in 18. Dxe4 pograjamo z angleškim pregovorom: »Požrešnost je koren vsega zla. (*Gluttony is the root of all evil.*)«. Pregovor

sem navedel zato, da bo lahko celo angleščine nevešč bralec ugotovil, kaj pomeni priimek Fischerjevega nasprotnika.

Iz Oklahome je nekaj igralcev odšlo v **Montreal**, trgovsko in pristaniško mesto v Kanadi, ki leži ob reki Svetega Lovrenca. Mesto so ustanovili Francozi leta 1642 in še dandanes, ko tam živi nad milijon priseljencev, močno prevladuje francoski življenjski nad anglosaksonskim. V tem mestu je bil leta 1956 na sporedu **odprti šampionat Kanade**, na katerem je tekmovalo prek 50 šahistov vseh kategorij od amaterjev do mednarodnih mojstrov. Turnir je imel 10 krogov in je na koncu oblikoval takle vrh: 1.-2. Evans in Lombardy po 8 točk, 3. Sherwin 7,5, 4.-7. Di Camillo, Joyner, Mednis in Vaitonis po 7,5, **8.-12. Fischer**, Anderson, Bakos, Williams in Yanofsky po 7. S tem rezultatom ambiciozni Bobby ni bil zadovoljen, toda še bolj so razočarali najboljši kanadski šahisti, saj so vse večje nagrade pobrali tekmovalci iz Združenih držav. Kanadski prvak Yanofsky je gotovo godrnjal, ker je delil mesto s trinajstletnikom iz New Yorka.

Oktobra se je v New Yorku začel turnir, ki je po mecenu dobil naziv **Rosenwaldov turnir**. V resnici je bil to **šampionat ZDA**, na katerem je bilo število tekmovalcev vedno omejeno na 12. Nanj so bili povabljeni ameriški vele mojstri in najboljši mojstri. Bobby ni imel ustreznega šahovskega naslova in je na turnir prišel skozi stranska vrata kot ameriški mladinski šampion. Fant se je srčno boril z odraslimi in izkušenimi nasprotniki, zato ni pristal na zadnjem

VI.

Novopečeni šahovski profesionallec

Že marca 1959 je Robert Fischer sklenil, da bo **obesil šolo na klin**, ker mu šolanje jemlje dragocen šahovski čas. Seveda sta mu mati in sestra na vso moč nasprotovali, vendar so bile njune prošnje in grožnje samo bob ob steno. Bobby je trmoglavil in nazadnje odločno rekel, da hoče postati **šahovski profesionallec**. Potem bo lahko izrabljaj svoje šahovsko znanje in dolarji mu bodo padali z neba kot nekoč Izraelcem mana v puščavi.

Novopečeni šahovski profesionallec je najprej preizkusil svojo moč **na šampionatu ZDA**. Ta se je začel 17. decembra 1958 in je potekal v prostorih manhattanskega šahovskega kluba. Na startu je bila zbrana vsa ameriška šahovska smetana; med njo so bili velemojstri Fischer, Reshevsky, Benkö, Bisguier, Evans in Lombardy, zraven pa je bilo tudi nekaj obetavnih mednarodnih mojstrov. Dolgo časa sta se Fischer in Reshevsky potegovala za prvo mesto. Ko pa je 25. decembra mlajši premagal starejšega, je bilo vse odločeno. Na koncu so točke takole razvrstile tekmovalce: **1. Fischer** 8,5 točk, 2. Reshevsky 7, 5, 3. Sherwin 6,5, 4.-7. Bisguier, D. Byrne, Evans in Lombardy po 6, 8. Benkö 5,5, 9.-10. R. Byrne in Kalme 4 ter 11.-12. Mednis in Weinstein po 3.

Na božič se ameriški kristjani obdarujejo. Ker Judi ne časte božiča, Bobby 25. decembra od matere (ta ni bila samo Judinja, marveč tudi bila ateistka in komunistka) in sestre ni dobil darila. Za nepričakovano **božično darilo** je zvečer poskrbel Reshevsky, ki je v njuni partiji že v 12. potezi zapravil kraljico. Bralec se bo lahko prepričal, da je bilo božično darilo dejansko pripravljeno v Sovjetski zvezi. V zadnji številki revije *Šahmati v SSSR* (Šah v ZSSR) je namreč Fischer odkril partijo Bastrikov – Šamkovič, ki mu je olajšala zmago nad velikim Reshevskim.

Samuel Reshevsky (1911-1992) je bil po rodu poljski Jud in njegov prvotni priimek je bil Rzezchewski. Šahirati je začel pri štirih letih, kot osemletnik pa je že imel moč

mojstra. Po končani vojni ga je oče vodil na Dunaj, v Berlin, Hamburg in London, kjer je mali Samuel igral simultanke ter povsod žel priznanje in občudovanje. Leta 1920 sta oče in njegov čudežni deček odšla čez veliko lužo v New York. Tam je mali *Sammy* (krajše ime za Samuela) obiskoval osnovno in srednjo šolo, k šahu pa se je vrnil čez deset let, ko se je zaposlil kot knjigotržec. Kmalu se je prebil med vodilne ameriške mojstre. V letih 1931-1969 je bil desetkrat prvak ZDA. V mednarodni šahovski areni se je pojavil leta 1935, ko je pobral prvi nagradi v Armutu in Margateju. Dve leti kasneje je v Kemeriju delil prvo mesto, v Hastingsu pa je zmagal. Od takrat so ga prištevali med vrhunske velemojstre in kandidate za šahovsko krono. Leta 1948 je bil med udeleženci meč-turnirja za naslov svetovnega prvaka, a tam sta ga prehitela sovjetska predstavnika Botvinik in Smislov. Potem je opustil boje za šahovsko žezlo, saj je spoznal, da se ni mogoče uspešno bojevati z mogočnim sovjetskim šahovskim strojem. Občasno je nastopal na ameriških in evropskih turnirjih ter na njih dokazoval, da je najmočnejši šahist izven Sovjetske zveze. Zelo uspešen je bil v dvobojih, saj je premagal Horowitza, Kashdana, Byrneja, Gligorića, Najdorfa, Lombardyja, Bisguerja in Benkőja. Kot šahovski amater se je povzpел med velemojstre in je skoraj pol stoletja krojil rezultate turnirjev. Bil je samonikel talent z izrednim občutkom za pozicije, spreten taktik in neprekosljiv borec. Razmeroma šibak je bil le v otvoritvah in to ga je pokopalo v partiji s Fischerjem, igrani na božični dan leta Gospodovega 1958.

Reshevsky

XVI.

Nevidni človek v Havani

Po sijajni zmagi na zadnjem šampionatu ZDA je Fischer napravil **šahovsko pavzo**, ki je trajala poldrugo leto. Ni ga bilo v moštvu ZDA, ki je nastopilo na olimpiadi v Tel Avivu, prav tako ni nastopil na medconskem turnirju v Amsterdamu. Odklanjal je tudi vabila za nastope na mednarodnih turnirjih. Šahu pa se ni popolnoma odrekal, ker je moral zaslužiti za vsakdanji kruh. Leta 1964 so prihajale iz nekaj ameriških mest vesti, da Bobby **igra simultanke** in pri tem dosega odlične rezultate. V Clevelandu je igral simultanko na 51 deskah, v Little Rocku na 36 in v Columbusu na 50. In kakšen je bil rezultat? V vseh treh mestih enak, ker je Bobby povsod premagal vse nasprotnike. Nekoliko slabše je igral v Chicagu, kjer je na simultanki s 50 nasprotniki izgubil eno partijo. Njegova **tarifa za simultanko** na 50 deskah je bila **250 dolarjev**, če pa je bilo nasprotnikov več, se je malo dvignila. Za izredno naporno produkcijo, ki jo je imel v New Orleansu na 75 deskah, je zahteval 500 dolarjev. Morda se zdi to bralcu malo. Zato moram povedati, da je dobil Fischer za zmago na medconskem turnirju v Stockholmu, ki je trajal 50 dni, skromnih 750 dolarjev. To je tarifa za tri simultanke, ki jih je mogoče odigrati v treh dneh, pri čemer kvaliteta igre in končni rezultat sploh nista pomembna.

Bobbyjeva mama Regina Fischer je bila sicer Judinja, ker pa je šest let študirala medicino v Moskvi, kjer so ji gotovo prali glavo, je postala komunistka in ateistka. Dokler sta bila s sinom skupaj, ga je skušala vzgajati v ateističnem duhu, vendar pri tem ni bila posebno uspešna. Ko je v pozni jeseni leta 1960 za vedno odšla iz New Yorka, je njen verski oziroma brezverski vpliv na sina popolnoma presahnil. In tako se je zgodilo, da je leta 1962 Bobby postal **verniki judovske skupnosti** v Brooklynu, ki je nosila uraden naziv *Worldwise Church of God*. Po besedah Reshevskega je Fischer leta 1964 poglobljaj svoje znanje judovske vere. Vsaj tako je Sammy sklepal, ker je Bobby namesto šahovskih knjig kupoval verske. *Talmud* je postal njegov vsakodnevni brevir, *sabbath* pa sobotno

opravilo. Judovska skupnost iz Brooklynu je tako ob Reshevskem pridobila še enega vrhunskega velemojstra.

Ko so za Bobbyjevo šahovsko pavzo in njegovo poglobljanje v skrivnosti judovske vere zvedeli v Sovjetski zvezi, so se prizanesljivo nasmihali. Sovjetski velemojstri, ki so se Fischerja bali kot peklenščka, so si veselo meli roke. Zato je vanje kot bomba treščila agencijska vest, objavljena sredi leta 1965. V njej je pisalo, da je kubanski minister za kulturo Ramiro Barreras poslal ameriškem velemojstru Robertu Fischerju vabilo za **nastop na Capablancovem memorialu v Havani**, Ameriška agencija *Associated Press* v svoji vestički ni smela objaviti tajnega podatka, da je Barreras ponudil Fischerju za nastop 3.000 dolarjev posebnega honorarja. Tako visok honorar uglednemu šahistu iz sovražne dežele je odobril sam predsednik kubanske vlade **Fidel Castro**, ki je bil velik prijatelj šaha. Bržčas se je v ozadju skrivala politična poteza voditelja kubanske revolucije. ZDA in druge ameriške države so namreč tedaj vpeljale politično in gospodarsko blokado »rdeče Kube«, Fischerjev nastop v Havani pa naj bi to blokado skrhal.

Za potovanje v Havano so v Moskvi določili tri sovjetske velemojstre: Vasilija Smislova, Efima Gellerja in Ratmira Holmova. Ker so le-ti doslej računali, da bodo brez težav pobrali najvišje nagrade, je agencijska vest nanje delovala kot hladna prha. Torej bo treba ob doslej prijavljenih tujih velemojstrih računati še z nevarnim Fischerjem. Smola pa taka!

In kako je Bobby igral v Havani po poldrugem letu šahovske pavze, ki je bila izpolnjena z verskimi meditacijami? Igral je kot **nevidni človek**. Zapleti so se namreč začeli, ko Ameriško zunanje ministrstvo Fischerju ni odobrilo vizuma za potovanje v Castrovo deželo. Toda Bobby se ni dal kar tako odpraviti: sklenil je, da **bo igral v New Yorku**, njegove **poteze pa bodo potovale po teleprinterju v Havano**. Barreras je bil nad takim predlogom navdušen, manj navdušenja pa so kazali sovjetski velemojstri, ko so v kubanski metropoli slišali za ta načrt. Dan pred začetkom turnirja so se udeleženci Capablancovega memoriala zbrali v hotelu *Habana Libre* in razpravljali o tem, ali naj se Fischerju dovoli igrati na tak način. Sovjeti so bili proti, na svojo stran so pridobili tudi tekmovalce iz Vzhodne Evrope. Zahodnjaki so bili na Fischerjevi strani, še posebno zavzet pa je bil minister Barreras. Končno je zgovornemu ministru le uspelo prepričati nasprotni tabor, da je popustil, vendar je moralo na mize priromati kar nekaj steklenic najkvalitetnejše kubanske žgane pijače.

V prvem kolu je igral Fischer z zahodnonemškim mojstrom Lehmannom. Tistega dne so teleprinterne zveze med New Yorkom in Havano še slabo delovale. Fischer je sedel v posebni sobici v *Manhattan Chess Clubu*, ob njem sta bila le sodnik in uslužbenec pošte. Od tod so poteze ameriškega prvaka po brezžičnih zvezah romale v turnirsko dvorano, ki je bila v havanskem hotelu *Habana Libre*. Skoraj pet ur sta nasprotnika čakala na vzpostavitev zvez, ko pa so bile urejene, je šlo kot po maslu. Samo kako minuto je trajalo od trenutka, ko je Fischer potegnil potezo, do trenutka, ko je poštar prinesel njegovo zapisano potezo Lehmannu. Enako hitro so poteze potovale v obratni smeri. Toda partija, ki bi dejansko trajala štiri ure (končala se je s Fischerjevo zmago), se je zavlekla na deset ur.

Naslednjega dne so zveze že brezhibno delovale, zato Fischer in Smislov nista pretirano dolgo sedela za šahovnico. Na sporedu je bila španska otvoritev, v kateri je Fischer kot beli izbral manj znano nadaljevanje 5. d3, katerega je nekdaj pogosto uporabljal Steinitz. Sovjetski velemejster **Vasilij Smislov** je položaj hitro izenačil, imel pa je dvojnega kmeta na liniji e, ki mu v končnici ni bil ravno kak poseben vir radosti. Dolgo je kazalo na remi, ko pa črni ni pravočasno potegnil b5-b4, ga je beli prehitel z b2-b4. Potem se je črnemu dvojniku pridružil še slab kmet na b5. Proti koncu partije, ki se je zavlekla do prekinitve, so slabi črni kmetje šklepetali z zobmi, v šlamastiki pa so se znašli tudi nekateri črni častniki, med njimi celo kralj. Ko bomo pregledali partijo, bomo povedali, zakaj se je Smislov vdal.

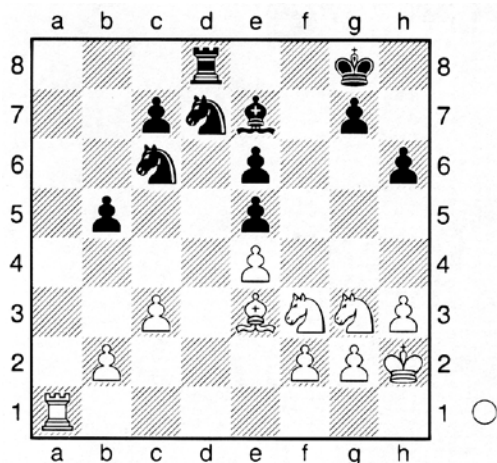
Ob primerjavi karikature s fotografijo Smislova vidimo, da je karikaturist sijajno zadel značilnosti ruskega velemejstra

47. Fischer — Smislov

ŠPANSKA OTVORITEV

Capablancov memorial, Havana 1965

1. e4 e5 2. Sf3 Sc6 3. Lb5 a6 4. La4 Sf6
5. d3 d6 6. c3 Le7 7. Sbd2 0-0 8. Sf1 b5
9. Lb3 d5 10. De2 dxe4 11. dxe4 Le6
12. Lxe6 fxe6 13. Sg3 Dd7 14. 0-0 Tad8
15. a4 Dd3 16. Dxd3 Txd3 17. axb5 axb5
18. Ta6 Td6 19. Kh1 Sd7 20. Le3 Td8
21. h3 h6 22. Tfa1 Sdb8 23. Ta8 Td1+
24. Kh2 Txa1 25. Txa1 Sd7

26. b4 Kf7 27. Sf1 Ld6 28. g3 Sf6 29. S1d2
Ke7 30. Ta6 Sb8 31. Ta5 c6 32. Kg2 Sbd7
33. Kf1 Tc8 34. Se1 Se8 35. Sd3 Sc7 36.
c4 bxc4 37. Sxc4 Sb5 38. Ta6 Kf6 39. Lc1
Lb8 40. Lb2 c5 41. Sb6 Sxb6 42. Txb6 c4
43. Sc5 c3 44. Lc1. 1-0

K vdaji je Smislova prisililo praktično
izsiljeno nadaljevanje 44...Sd4 45. Sd7+ Ke7

46. Sxb8 Sb3 47. Tb7+ Kd8 48. Td7+ Ke8 49.
Txg7! Kf8 50. Lxh6, v katerem ima beli odlo-
čilno premoč ... Avtor, premoč vidim, ne
vidim pa citata, ki je vedno na koncu analize.
Oproščam se, bralec, toda to pot nisem
našel ustreznega citata. Da pa ne boš tar-
nal, ti bom povedal, kaj je rekel o citatih
ameriški filozof, pesnik in esejist Ralph
Emerson: »Citat izpoveduje inferiornost.«
Da je inferiornost manjvrednost, pa menda
veš, učeni bralec.

Precej ostrejša od navedene partije je
bila tista, v kateri je bil Fischerjev naspro-
tnik 28-letni Bolgar **Georgi Tringov**, ki se
je že dve leti ponašal z naslovom velejoj-
stra. Za seboj je imel kar nekaj turnirskih
uspehov, zato je bil že od leta 1956 stalen
član bolgarske olimpijske reprezentance.
Omeniti velja še njegovo zmago na šam-
pionatu Bolgarije (1963) in na conskem
turnirju v Kecskemétu (1964). Odlikovala
ga je ostra napadalna igra, dobro pa je
poznal tudi široko področje šahovskih
otvoritev. Zato je bil nevaren vsakomur,
ki je sedel na oni strani šahovnice. Bralec
pa ve, da je Bobby sedel v New Yorku, v
Havani pa je bil prisoten samo v nevidni
obliki, torej nekako tako, kot je svojega
junaka predstavil angleški pisatelj Edgar
Wallace v romanu *Invisible Man* (Nevidni
človek).

XXVI.

Na Palmi zlahka dobil palmo

Balearske otoke sestavljajo trije večji otoki Mallorca, Menorca in Cabrera ter več manjših. Ti otoki leže v zahodnem delu Sredozemskega morja in pripadajo Španiji. Glavno mesto in pristanišče Balearov je **Palma de Mallorca**, ki leži na Mallorci ter ima nekaj čez 300.000 prebivalcev. Kruh jim daje kmetijstvo, ribištvo, tekstilna in usnjarska industrija, v novejšem času tudi turizem. Na Palmi poleti namreč ni dežja, je pa mnogo sonca, z morja piha čez dan osvežujoč vetrič, plaže so prijetne za kopanje in morska voda je čista kot redkokje.

Hotel Jaime na Palmi de Mallorci je bil novembra 1970 epicenter šahovskih dogajanj. Tam je namreč potekal **medconski turnir**, ki je najboljšim tekmovalcem ponujal uvrstitev na kandidatske dvoboje, zmagovalec katerih bi dobil pravico do dvoboja s svetovnim prvakom Borisom Spaskim. Mnogi so menili, da bo ta turnir interni obračun med Američanom Fischerjem in Dancem Larsenom za naziv nesovjetskega igralca številka 1. Toda ali je imel 27-letni Bobby Fischer pravico nastopiti na medconskem turnirju, ko ni igral na conskem? Verjetno pod pritiskom ameriške šahovske javnosti in njene šahovske zveze, morda tudi zaradi izdatnega dolarskega obliža, se je vele mojster Benkö – eden od treh uvrščenih predstavnikov ZDA - odpovedal nastopu na medconskem turnirju v Fischerjevo korist. Čeprav so Sovjeti zaradi tega godrnjali, je izvršni odbor FIDE sprejel rokado v šahovski ekipi ZDA. Predsednik FIDE dr. Euwe je na obisku v Moskvi povedal, da bi bila podaljšana Bobbyjeva odsotnost pri bojih okoli šahovske krone samo izguba za svetovni šah. »Kaj pa, če se bo ponovil Sousse?«, je bilo vprašanje uradnikov Šahovske zveze ZSSR. Euwe jim je razložil, da je Bobby zdaj pravi šahovski gentleman in če mu ne bodo delali sitnosti pri judovskem čaščenju sobot, bo gotovo vse v najlepšem redu.

Za medconski turnir v Palmi (točneje v Palmi de Mallorci) je gotovo veljal svetopi-semski izrek: »Veliko je poklicanih, a malo izvoljenih.« Kar 24 šahistov iz 14 držav se je potegovalo za prvih šest mest, ki so vodila na kandidatske dvoboje. To so bili Američani Mike Addison, Robert Fischer in Samuel Reshevsky, Argentinca Oscar Panno in Emilio

Rubinetti, Brazilec Henrique da Costa Mecking, Čehoslovaka Miroslav Filip in Vlastimil Hort, Danec Bent Larsen, Filipinec Renato Naranja, Jugoslovani Svetozar Gligorić, Borislav Ivkov, Milan Matulović in Dragoljub Minić, Kanadčan Duncan Suttles, Kubanec Eleazar Jiménez, Madžar Lájós Portisch, Mongol Tudev Ujtumen, Nemca Robert Hübner in Wolfgang Uhlmann ter Sovjeti Efim Geller, Lev Polugajevski, Vasilij Smislov in Mark Tajmanov. Razen Addisona, Jiménezza, Minića, Naranje, Rubinettija in Ujtumena, ki so nosili naslov mednarodnega mojstra, so se vsi drugi ponašali z velemojstrstvom.

Ali se je Fischerju uspelo uvrstiti na kandidatske dvoboje? Seveda mu je uspelo in še zelo lahko. Na vsem dolgem turnirju je doživel en sam poraz (v igri z Larsenom), premagal pa je 15 nasprotnikov. To je pomenilo nad 80 % možnih točk in premočno zmago, saj je najnevarnejše zasledovalce prehitel kar za 3,5 točk: **1. Fischer** 18,5 točk, 2.-4. Geller, Hübner in Larsen po 15, 5.-6. Tajmanov in Uhlmann po 14, 7.-8. Portisch in Smislov po 13,5, 9.-10. Gligorić in Polugajevski po 13, 11.-12. Mecking in Panno po 12,5, 13. Hort 11,5, 14. Ivkov 10,5, 15.-16. Minić in Suttles po 10, 17. Reshevsky 9,5, 18.-19. Addison in Matulović po 9, 20.-22. Filip, Naranja in Ujtumen po 8,5, 23. Rubinetti 6 ter 24. Jiménez 5,5. Bralec gotovo ve, da v ekspresivnem knjižnem izražanju pomeni palma zmago oziroma prvo mesto. Zato lahko rečeva, da je Fischer **v Palmi zlahka dobil palmo**.

Nekaj zaslug za Fischerjev uspeh na Balearskem otočju je imel bivši polkovnik ameriške armade **Ed Edmondson** ... Avtor, ali je Ed s samokresom v roki zahteval od Bobbyjevih nasprotnikov, da naj čim prej podpišejo svoj poraz? ... Seveda ne, bralec! Edmondson je bil tiste čase predsednik Šahovske zveze ZDA in v Palmi zadolžen za dobro Fischerjevo počutje. V turnirski dvorani je nastopal **v vlogi vratarja**. Kako in zakaj? Turnirska dvorana je bila v veliki dvorani hotela Jaime in v njej je bilo še kar tiho, hrup pa je prihajal iz drugih delov hotela, kjer so gostje veseljačili. Če so bila vrata v turnirsko dvorano zaprta, je bilo vse v redu. Žal so gledalci neprestano vstopali in izstopali, nihče pa za seboj ni zapiral vrat! Ker je Edmondson vedel, da Fischerja hrup moti mnogo bolj kot ostale igralce, je neprestano stal ob vratih in jih zapiral za vsakim, ki je nosil rep za seboj. Kadar pri vratih ni imel dela, je hodil v bife in prinašal svojemu varovancu sendviče in sadne sokove. Skratka, skrbel je za Bobbyjeva ušesa in želodec.

Za uvod si oglejmo partijo, v kateri je bil Fischerjev nasprotnik Argentinec **Emilio Rubinetti**! Za to partijo je Bobby porabil samo tričetrt ure svojega igralnega časa, njegov nasprotnik pa dve debeli uri. Na sporedu je bila seveda Najdorfova varianta sicilijanske obrambe, ki jo je Američan poznal kot svoj žep.

XXVIII.

Dvoboj s svetovnim prvakom Spaskim

Leta 1971 so prihajala v Moskvo nenavadna in neprijetna poročila s kandidatskih dvobojev. Zmagovalec medconskega turnirja v Palmi de Mallorci, Američan Robert Fischer, je bil očitno v življenjski formi. V četrtfinalnem dvoboju v Vancouvru je premagal močnega sovjetskega velemejstra Marka Tajmanova z nepojmljivim rezultatom 6 : 0! Ko je z enakim rezultatom v polfinalnem dvoboju odpravil še enega najboljših šahistov sveta, danskega velemejstra Benta Larsena, je v sovjetski prestolnici zavladala panika. Prvič po mnogih letih je bila namreč v nevarnosti šahovska krona, ki so jo imeli shranjeno v Moskvi že od leta 1948. Sovjetski šahisti so vedeli, da sta pred vase zaverovanim Američanom samo še dve oviri: Petrosjan in Spaski. Ko je v finalnem kandidatskem dvoboju v Buenos Airesu Fischer s 6,5 : 2,5 premagal še Tigrana Petrosjana, je bil pred njim samo še svetovni prvak Boris Spaski. Upanje Sovjetov je tako viselo samo na drobnih nitki: na zmagi Spaskega v dvoboju s Fischerjem, ki naj bi se po urniku FIDE začel 1. julija 1972.

Pred tem usodnim dvobojem je skušal ruski šahovski patriarh **Mihail Botvinik** nekoliko potolažiti sovjetsko javnost s člankom, v katerem je zapisal: »Z geniji za šahovnico ni mogoče uspešno igrati. Če se hočemo učinkovito bojevati z Robertom Fischerjem, potem si moramo najprej izbiti iz glave, da je genij, in proučevati njegove dobre ter slabe strani. Tako je leta 1927 storil Aleksander Aljehin pred dvobojem s Capablancu. Tudi slednjega so razglašali za šahovskega genija, in po mojem mnenju bolj utemeljeno. Mimogrede naj povem, da je fenomen šahista Fischerjevega kova napovedal že avstrijski pisatelj Stefan Zweig v svoji Noveli o šahu. V eni stvari pa se je vendarle zmotil: njegov junak Mirko Centovič je igral šah zdolgočaseno, Fischer pa ga vedno igra z žarom. Od nekdaj sem mislil in še vedno mislim, da je Robert Fischer velik talent. Ali lahko postane svetovni prvak? Še pred nekaj leti sem govoril, da lahko, če bo pričel premagovati najmočnejše velemejstre. Zdaj to tudi že dela!

O Fischerjevih dvobojih je še težko govoriti, ker se v zadnjem času dogajajo čudeži. Občudovanja vreden je bil njegov dvoboj z Markom Tajmanovom, še bolj pa je presenetil z Bentom Larsenom, ki že desetletje velja za enega najmočnejših šahistov. Obakrat je bil rezultat 6 : 0 in kar brez remijev! Le kdo bi si to lahko mislil, ko pa so še pred nedavnim vsi trdili, da je Bobby neizobražen in ne zna šteti niti do pet. Zdaj šteje že do šest! Presenetljiv je bil tudi njegov dvoboj s Tigranom Petrosjanom, ki je pred kratkim potekal v Buenos Airesu. Od prve do pete partije je dejansko gospodoval Petrosjan, čeprav je bil takrat rezultat še neodločen. Žal je v naslednjih partijah Armenec padel na raven Tajmanova in Larsena, ker je izgubil vse štiri naslednje partije. Dokazal pa je, da je s Fischerjem mogoče igrati. Po treh partijah je bilo videti, da se je Petrosjan teoretično dobro pripravil na dvoboj: ves čas je spreminjal otvoritvene variante in v njih dosegal obetavne položaje. V tem delu ga je zapeljala neodločnost v trenutkih, ko je treba potegniti nož iz nožnice. Dokler je naš predstavnik igral kot Tigran Petrosjan, je Robert Fischer igral kot močan velemejster. Ko pa je Tigran Petrosjan začel igrati kot Mark Tajmanov ali Bent Larsen, to se pravi, da je občasno potegnil kako slabšo potezo, se je Robert Fischer spremenil v genija.

V tujini uživa Fischer manjšo popularnost kot med sovjetskimi ljubitelji šaha. Pri nas zdaj na vse pretege opevajo njegovo genialnost, čeprav tega še ni dokazal. Med predstavami o Fischerju je tokrat za nas najbolj nevarna tista, da je najmočnejši med vsemi velemejstri, močnejši tudi od šampiona Spaskega. Američan se hitro odloča celo v najbolj zapletenih položajih na šahovnici, odlikuje pa ga tudi visoka tehnika. Za šahovnico deluje vedno racionalno. Za tvegano nadaljevanje se odloči takrat in samo takrat, kadar dobro pozna variante. Iskanje novih poti v šahu pa ni močna stran Fischerjevega talenta; morda se v tem kaže tudi njegova pomanjkljiva splošna izobraženost. Toda on pozna vse, kar je bilo že objavljeno, preverja na svoji šahovnici in hrani kot orožje.«

Dvoboj med svetovnim prvakom Borisom Spaskim in izzivalcem Robertom Fischerjem so spremljali **številni zapleti**. Začeli so se pri izbiri lokacije. Doslej so že od leta 1951 potekali vsi dvoboji za svetovno prvenstvo v Moskvi, kar je bilo razumljivo, saj sta bila tako šampion kot njegov izzivalec predstavnika Sovjetske zveze. Zdaj je bilo drugače, zato je FIDE, kateri je načeljeval dr. Max Euwe, sklenila, da bo izbirala med najboljšimi **ponudniki za organizacijo dvoboja**. Več mest se je prijavilo k licitaciji, najvišji nagradni sklad pa so ponujali Beograd, Buenos Aires, Reykjavik in Sarajevo. Seveda je Euwe povprašal oba dvobojevalca, kje bi se najraje spopadla. Ko je Fischer pregledal listo mest, je rekel, da bi zelo rad igral v Beogradu ali Buenos Airesu, Spaski pa se je odločil za Reykjavik. Očitno je dajal mrazu prednost pred vročino.

Zapleti s tem še niso bili končani. Fischer je začel pritiskati na širokogrudni Beograd, naj globlje poseže v žep, hkrati so Islandci dvignili svojo ponudbo na 125.000 dolarjev. Povedali so še, da bo od te vsote prejel zmagovalec natančno 78.125 dolarjev, poraženec pa 46.875. Napovedali so tudi morebitni **dvig nagradnega sklada**, če se bo veliko snemalo okoli Reykjavika, ti posnetki pa se bodo skupaj s prenosom partij predvajali po televizijskih kanalih. Tako so hoteli izriniti Beograd iz konkurence. Toda Fischer ni odnehal in njegov zastopnik, podpredsednik Šahovske zveze ZDA Edmondson, je poslal

grde besede in tudi grožnje. Ameriško zunanje ministrstvo je Fischerju poslalo **depešo**, ki mu je prepovedala šahovski nastop. Če bo kljub temu igral, bo v Ameriki nezaželen oseba. Takrat je 49-letni Robert James Fischer **napravil pogumno in neumno potezo**: pred beograjskimi televizijskimi kamerami je na depešo pljunil in jo raztrgal. Ves svet je tako lahko videl, kako malo velja na Balkanu Zunanje ministrstvo ZDA!

Dvoboj med Fischerjem in Spaskim je obsegal 30 partij, potekal je od septembra do novembra 1992 na dveh lokacijah: najprej **na Svetem Stefanu**, nato pa **v Beogradu**. Končal se je **z rezultatom 17,5 : 12,5 za Fischerja**, ki je dobil 10 partij, Spaski pa samo 5. V tako imenovani Jugoslaviji (te slabšalne besede so bile takrat politično pomembne in obvezne) je bilo bojevanje dveh bivših šahovski kraljev v središču medijske pozornosti, drugod pa so se zmrdovali nad slabo kvaliteto partij. Nek zagrebški dopisnik je sarkastično zapisal, da sta bila velemojstra precej slabega zdravja. To je sklepal na podlagi njunih potovanj na WC: med prvo partijo je bradati Bobby desetkrat obiskal tisti kotiček ob igralni dvorani, Boris pa celo sedemnajstkrat! Tudi ruski velemojster in takratni svetovni prvak **Gari Kasparov** ni imel visokega mnenja o tem dvoboju. Fischerju je očital, da je nespametno uničil bleščečo podobo, ki smo jo imeli o njem. Midva z bralcem pa pozna kup primerov, ko so revni in lačni ljudje pohodili svoj ponos za manj denarja, kot je bil tisti *gazdin Jezdin* kupček dolarjev.

Bralec, oglej si pričujočo partijo, ki jo je po dvajsetletni šahovski pavzi odigral Robert Fischer. Sam presodi, če velja verjeti besedam ruskega velemojstra Kasparova. Partiji naj za uvod služi ruski pregovor: »Ne verjemi tujim besedam, verjemi svojim očem. (*Ne ver čužim rečam, ver svojim očam.*)«

100. Spaski — Fischer

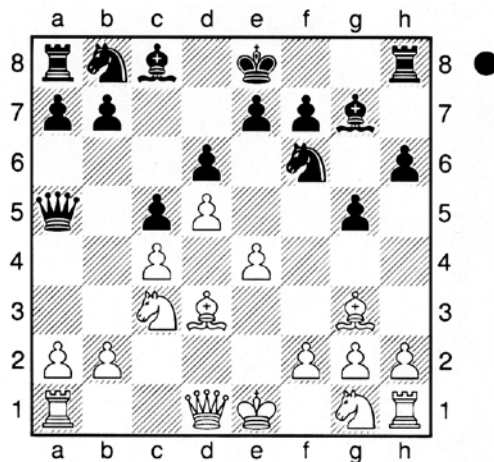
BENONI

Prijateljski dvoboj, Sv. Stefan/Beograd 1992

1. d4 Sf6 2. c4 c5 3. d5 d6 4. Sc3 g6 5. e4 Lg7 6. Lg5 h6 7. Lh4 g5 8. Lg3 Da5 9. Ld3

(Glej diagram.)

9...Sxe4 10. Lxe4 Lxc3+ 11. bxc3 Dxc3+ 12. Kf1 f5 13. Tc1 Df6 14. h4 g4 15. Ld3 f4 16. Se2 fxg3 17. Sxg3 Tf8 18. Tc2 Sd7 19. Dxd4 Se5 20. De4 Ld7 21. Kg1 0-0-0 22. Lf1 Tg8 23. f4 Sxc4 24. Sh5 Df7 25. Dxc4 Dxh5 26. Tb2 Tg3 27. Le2 Df7 28. Lf3 Tdg8 29. Db3 b6 30. Td2 Df5 31. De3 e5 32. dxe6 Lc6. 0-1

XXX.

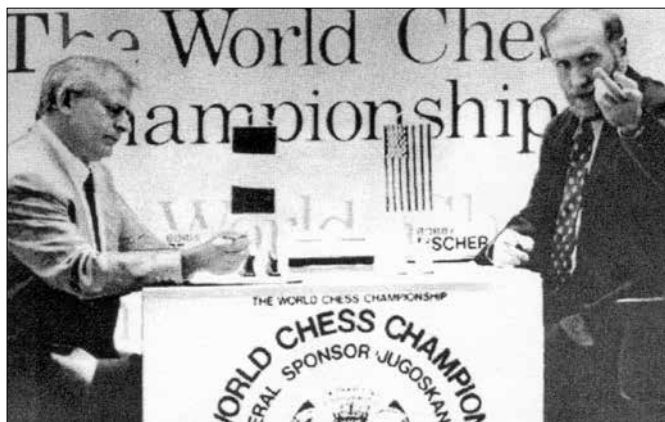
Epilog

Po končanem dvoboju s Spaskim, je Fischer nekaj časa ostal v **Beogradu**, potem je nenadoma **izginil**. Kam se je umaknil, ko se ni smel vrniti v ZDA zaradi tiste raztrgane depeše? Ko se je tiste čase nek moj znanec vrnil s turnirja v **Budimpešti**, mi je pokazal več partij. Med njimi je bila tudi njegova zmaga nad dvajsetletno madžarsko mojstrico Zito Rajczany. Smeje je pripomnil, da je premagal **Bobbyjevo prijateljico**. Vprašal sem ga, če je videl tudi Roberta Fischerja. »Njega pa nisem videl, ker se baje skriva nekje v Budimpešti«, mi je odgovoril. Pa še to mi je povedal, da se nekdanji svetovni prvak na vse kriplje **zavzema za reformo šaha**. Pred vsako partijo naj bi računalnik razmetal obema nasprotnikoma figure po častniški vrsti tako, da bi šli v maloro rokada in vsa otvoritvena šahovska teorija! Svoj izum je junija 1996 celo patentiral pod nazivom **Fischer random chess**. Menda so že organizirali turnirje, ki so predpisovali uporabo Fischerjevega izuma, toda za tako reformirani šah ni bilo kakega večjega zanimanja. Ko sem sporočeno sporočil nekemu drugemu znancu, ki je bil župnik, vendar tudi navdušen in dokaj močan šahist, je malo razmislil. Potem je sklenil svoji roki, pobožno pogledal proti nebu in vzkliknil: »Bog naj pomaga Fischerju, šah pa si bo že sam pomagal!«

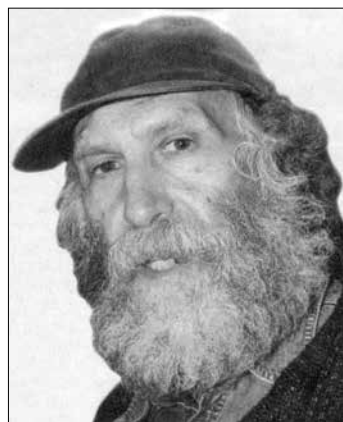
... Avtor, kaj je delal najin Bobby zadnja leta? Na internetu sem prebral, da je julija 1997 v stanfordski bolnišnici umrla njegova mati Regina. Naslednje leto je za vedno zaprla oči njegova sestra Joan Fischer Targ. Leta 2001 je zapustil ta svet še Fischerjev šahovski učitelj Collins, vendar na teh pogrebih Bobbyja ni bilo videti. Pač pa se je oglasil na radiu po zračnem napadu na newyorška nebotičnika, ki je bil izveden 11. septembra 2001. Baje je takrat z Daljnega vzhoda pohvali arabske teroriste za drzno in dobro izvedeno akcijo. Povedal je tudi nekaj pikrih besed na račun Američanov in Judov, ki izkoriščajo svojo moč in zatirajo arabski svet. Slišal sem tudi, da je imel Fischer **na Filipinih prijateljico**, **na Japonskem** pa nezakonsko hčer. Ko jo je pred štirimi leti obiskal, ga je v **Tokiu** policija

zgrabila, ker naj bi mu potekel potni list. Potem so ga menda po nasvetu iz ZDA strpali v ječo, kjer je preživel skoraj leto dni. Ko so bolnega in duševno strtega Fischerja spustili na prosto, je z Islandije prišlo rešilno pismo, ki ga je vabilo v **Reykjavik** in mu ponujalo **islandsko državljanstvo**. Kdo bi se lahko uprl tako prijaznemu vabilu? Med njegovim bivanjem na Islandiji so ameriški novinarji nekje izvrtali podatek, da je bil nemški biokemik Gerhard Fischer samo Bobbyjev **krušni oče**, njegov **biološki oče** pa je bil Paul Nemenyi (1895-1952), po rodu madžarski Jud.

... Bralec, ali bi mi rad na koncu najinega druženja povedal, da sem napisal obsežno knjigo o Fischerju, ki sploh ni bil Fischer! Mislim, da zdaj nimava časa za poslušanje internetnih mrhovinarjev, ki zlivajo gnojnico na največjega šahovskega genija vseh časov. Verjetno veš, moj zvesti bralec, da je pred nedavnim prišla iz Reykjavika žalostna vest, da je tam **17. januarja 2008 umrl Robert Fischer**, ameriški šahovski vele mojster in bivši svetovni prvak. Reuters je poročal, da je bil pokopan po katoliškem obredu v navzočnosti nekaj islandskih prijateljev in japonske šahistke Miyoko Watai. Zato je najbolje, da ne vrtamo po zadnjih letih njegovega življenja, ki niso bila v službi šahovske boginje Caisse, pač pa so bila polna grenkih razočaranj, finančnih skrbi in zdravstvenih težav. Nazadnje naj ti zaupam, moj zvesti bralec, latinski pregovor, ki pravi: »O mrtvih govori le dobro. (*De mortuis nil nisi bene.*)«

Dvoboj med Spaskim (levo) in Fischerjem leta 1992

Fischer malo pred smrtjo

Pregled Fischerjevi tekmovanj

Leto	Tekmovanje	Mesto, rezultat
1955	Prvenstvo Brooklynskega kluba, New York	3.-5.
	Mladinsko prvenstvo ZDA, Lincoln	10.-20.
1956	Prvenstvo New Yorka	5.-7.
	Amatersko prvenstvo ZDA, New Jersey	21.
	Mladinsko prvenstvo ZDA, Philadelphia	1.
	Odprto prvenstvo ZDA, Oklahoma City	4.-8.
	Odprti prvenstvo Kanade, Montreal	8.-12.
1957	Šampionat ZDA, New York	8.-9.
	Klubsko prvenstvo, New Jersey	6.
	Odprti turnir, Milwaukee	6.-12.
	Mladinsko prvenstvo ZDA, San Francisco	1.
	Odprto prvenstvo ZDA, Cleveland	1.-2.
	Dvoboj s Cardosom, New York	5 : 2
	Odprti turnir, New Jersey	1.
	Prvenstvo kluba North Central, Milwaukee	6
1958	Šampionat ZDA, New York	1.
	Medconski turnir, Portorož	5.-6.
1959	Šampionat ZDA, New York	1
	Mednarodni turnir, Mar del Plata	3.-4.
	Mednarodni turnir, Santiago de Chile	4.- 6.
	Mednarodni turnir, Zürich	3.- 4.
	Kandidatski turnir, Bled/ Zagreb/Beograd	5.- 6.
1960	Šampionat ZDA, New York	1.
	Mednarodni turnir, Mar del Plata	1.-2.
	Mednarodni turnir, Buenos Aires	13.-16.
	Mednarodni turnir, Reykjavik	1.
	14. šahovska olimpiada, Leipzig, 1. deska	13/18
1961	Šampionat ZDA, New York	1.
	Dvoboj z Reshevskym, New York/Los Angeles	5,5 : 5,5
	Mednarodni turnir, Bled	2.
1962	Medconski turnir, Stockholm	1.
	Štirikrožni kandidatski turnir, Willemstad (Curaçao)	4.
	15. šahovska olimpiada, Varna	11/17
1963	Šampionat ZDA, New York	1.
	Odprti turnir, Bay City	1.
	Odprti turnir, New York	1.

Leto	Tekmovanje	Mesto, rezultat
1964	Šampionat ZDA, New York	1.
1965	Capablancov memorial, Havana	2.- 4.
1966	Šampionat ZDA, New York	1.
	Mednarodni turnir, Santa Monica	2.
	17. šahovska olimpiada, Havana	14/16
1967	Mednarodni turnir, Monaco	1.
	Turnir solidarnosti, Skopje/Ohrid	1.
	Medconski turnir, Sousse	9/10
1968	Šampionat ZDA, New York	1.
	Mednarodni turnir, Netanya	1.
1970	Dvoboj s Petrosjanom, moštveni dvoboju Svet – ZSSR, Beograd	3 : 1
	Turnir miru, Zagreb/Rovinj	1.
	Mednarodni turnir, Buenos Aires	1.
	19. šahovska olimpiada, Siegen	10/13
1971	Četrtnfinalni kandidatski dvoboj s Tajmanovom, Vancouvre	6 : 0
	Polfinalni kandidatski dvoboj z Larsenom, Denver	6 : 0
	Finalni kandidatski dvoboj s Petrosjanom, Buenos Aires	6,5 : 2,5
1972	Dvoboj za svetovno prvenstvo s Spaskim, Reykjavik	12,5 : 8,5
1992	Prijateljski dvoboj s Spaskim, Sv. Stefan/Beograd	17,5 : 12,5

Seznam igralcev

- Addison 36, 134, 214
Barczáy 173
Bednarski 157
Benkö 70, 131
Bilek 109
Bisguier 40, 145, 204
Bolbochán 107
Byrne D. 32
Byrne R. 130
Camara 210
Cardoso 36
Dely 167
Denker 76
Donner 141, 153
Eliskases 78
Euwe 88
Geller 99
German 112
Gheorghiu 199
Gligorić 67, 157, 196, 209
Grossguth 29
Gudmundsson 80
Hort 221
Ivkov 216
Keres 65, 115
Korčnoj 111
Kramer 39
Larsen 44, 150, 163, 229, 231
Letelier 82
Lombardy 92
Matanović 184
Matulović 186
Mecking 219
Mjagmasuren 171
Minić 182, 194
Najdorf 122, 149
Olafsson 59
Panno 200
Parma 193
Petrosjan 101, 189, 191, 236, 237
Pilnik 55
Pomar 159
Portisch 147
Ree 180
Reshevsky 51, 127, 152
Robatsch 124
Root 30
Rossolimo 144
Rubinetti 213
Sanguinetti 46
Schweber 202
Sherwin 33
Shocron 53
Smislov 72, 138, 216
Sofrevski 168
Spaski 248, 249, 252, 255
Stein 175
Szabó 86, 201
Tajmanov 225, 227
Taj 96, 117
Trifunović 103
Tringov 139
Uhlmann 84, 196, 220
Unzicker 57, 125, 207
Weinstein 133
Wexler 77

Seznam otvoritev

ODPRTE OTVORITVE

Kraljev gambit 182

Ruska obramba 112, 199

Španska otvoritev 53, 57, 78, 99, 103, 111, 115, 133, 134, 138, 141, 152, 157,
173, 175, 180, 184, 196, 204, 207, 216,

POLODPRTE OTVORITVE

Obramba Caro-Kann 36, 88, 101, 189

Scilijanska obramba 29, 30, 36, 44, 46, 51, 55, 65, 67, 70, 72, 92, 96, 107, 109, 117, 122,
125, 127, 139, 149, 157, 167, 168, 186, 193, 194, 210, 213, 221, 227, 236, 252

Pirčeva obramba 131

Skandinavski obramba 124, 214

Francoska obramba 40, 144, 171, 196, 202, 229

ZAPRTE OTVORITVE

Damin gambit 237, 249

Ragozinova obramba 76

Kraljeva indijska obramba 59, 82, 84, 86, 145, 150, 153, 163, 201, 209, 225, 231

Grünfeldova indijska obramba 32, 77, 80, 130

Nimcovičeva indijska obramba 147

Benoni 159, 220, 248, 255

Angleška otvoritev 191, 216

Kraljevoindijski napad 33, 39, 200

Nimcovičeva otvoritev 219

Viri

- Barcza, Aldolfy, Kapu: **Die Weltmeister des Schachspiels**, Hamburg 1975
- Bjelica, Trifunović: **Bobi Fišer ante portas**, Beograd 1966
- Bjelica: **Moj prijatelj Bobi Fišer**, Sarajevo 1975
- Bjelica: **Genije koji se ne vraća**, Beograd 1984
- Brinckmann, Richter: **Kampf der Nationen**, Berlin 1959
- Enciklopedični slovar: **Šahmaty**, Moskva 1990
- Euwe: **Fischer en zijn voorgangers**, Baarn 1975
- Euwe: **Od Štajnica do Fišera**, Beograd 1976
- Fine: **Bobby Fischer's Conquest of the World's Chess Championships**, London 1975
- Fischer, Evans: **My 60 Memorable Games**, New York 1969
- Gligorić, Ragozin: **Turnir kandidata za šahovsko prvenstvo sveta**, Beograd 1960
- Golombek: **Šahovska enciklopedija**, Zagreb 1980
- Kasparov, Plisecki: **Moji veliki predhodniki**, 2. in 3. del, Maribor 2006 in 2007
- Levy: **How Fischer Plays Chess**, Glasgow 1975
- Marović: **Robert James Fischer**, Zagreb 1982
- Parma, Kutin: **Fischer : Spaski**, Ljubljana 1972
- Pasternjak: **Robert Fischer**, Ljubljana 1972
- Stupica: **Šah skozi stoletja**, Ljubljana 1982
- Stupica: **Šahovski umetnik Aljehin**, Ljubljana 2007
- Stupica: **Velika knjiga pregovorov**, Ljubljana 2007
- Več avtorjev: **Der Grosse Brockhaus in einem Band**, Leipzig 2003
- Vuković: **Od Steinitza do Botvinika**, Zagreb 1949
- Vuković, Rabar, Marović: **Antologija šahovskog majstorstva Jugoslavije**, Zagreb 1972

Janez Stupica
BOBY FISCHER
ŠAHOVSKI GENIJ

Pregled rokopisa:
Zvone Kržišnik, Leon Čelik, Anton Koščak

Prelom in oprema:
ONZ Jutro

Izdalo in založilo:
Založništvo Jutro, Jutro d.o.o., Ljubljana

Za založbo:
Stane Kodrič

© Avtor in Založništvo Jutro
Vse pravice pridržane

Naročila:

Jutro d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana
Tel. (01) 561-72-30, 041 698-788, 031 521-195 • Faks (01) 561-72-35
E-pošta: JUTRO@SIOL.NET